

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

Status

nr 2
februari 1963
pris 1: 50

RIKSFÖRBUNDET FÖR HJÄRT- OCH LUNGSJUKA

har ett program i den moderna socialpolitikens anda, sammanfattat i följande punkter:

att verka för att sociallagstiftning och arbetsvillkor på ett smidigt sätt anknyter till den handikappades individuella situation; trygghet under sjukdomstiden, men också att när tiden är mogen förhållandena inom arbetslivet medger möjlighet till en arbetsinsats, som motsvarar krafter och färdigheter,

att sjukvård och arbetsvård får sådana resurser att rehabiliteringen blir effektiv och når ut till alla som är i behov av sådan. En förutsättning härför är bl. a. en tillräcklig personalorganisation och ett tillräckligt antal platser i arbetsträning och skyddad sysselsättning,

att söka få till stånd en kontinuerlig upplysning genom möten, konferenser och utnyttjande av de möjligheter press, radio och TV erbjuder för att skapa en allmän opinion för de hjärt- och lungsjukas svårigheter, men även deras möjligheter att efter verkställd rehabilitering utnyttja sin återvunna arbetsförmåga helt eller delvis i produktionen.

130 lokalföreningar
i olika delar
av landet

16.000 anslutna medlemmar
verkar för
förbundets syften

*Genom att bli medlem verkar Ni för ett tryggare samhälle
åt hjärt- och lungsjuka!*

Slöseri med den mänskliga faktorn

Dagens debatt om tablettmissbruk, tendenser till övermått i mat och dryck, neuroser och mentala skavanker av olika slag, är mycket oroande signaler. Hjärt- och kärlsjukdomarnas kraftiga uppsving i välfärdssamhället, liksom fosterskador, uppkomna genom vissa farliga tabletter, är kanske det som oroar mest. Professor Gunnar Björck visade oss vid det stora folkmötet om hjärt- och kärlsjukdomar på Konserthuset i Stockholm i slutet av förra året fakta i statistiskt ljus. Vi hade mycket bättre hjärthälsa under de magra ransoneringsåren under andra världskriget. När "normaliseringen" i mat och dryck kom igen — då blev vårt blod fettrikare och våra hjärtan sämre!

Tabletterna kan nu snart tävla med strålningsriskerna i vad det gäller publicitet om faror för ofödda generationer. Vad man ser av sjukdomar och skador av olika slag — vad man själv kan konstatera i den levande miljö man dagligen vistas i — är ju i och för sig en allvarlig sak. När man sedan tänker sig att vi via tabletter och preparat grundlägger ohälsa hos ofödda individer förstärks intrycket av situationens allvar. Den som söker lindring för stundens smärta för sig själv riskerar att skada någon annan — detta är saker vi inte funderat så mycket över tidigare. Den mänskliga faktorn i dagens samhälle är ett viktigt problem att fördjupa sig i — minst lika viktig som all annan "samhällsplanering" i mera teknisk

bemärkelse. Hur våra samhällen ska se ut är viktigt — men det gäller ju främst ändå människorna, som ska ge levande innehåll i våra samhällsplanerades värld.

Ytligt sett ligger det nära till hands att klanka på våra välfärdsanordningar. Se där! Då folk får "det bättre" ökar sjukdomar och neuroser. Så bör man dock inte handskas med dagens sanningar. Nöd och knapphet skapar varken skönare samhällen eller friskare människor. Problematiken får ses i vidare cirklar. Det gamla samhället duger inte som ensidigt jämförelsematerial. Vi vill t.ex. inte skrota ned bilarna och börja med "hästspårvagnar" och andra saktfärdiga kommunikationsmedel, vilket dock inte hindrar att vi även bör tänka på kroppens spänst och själens förnöjelse på annat sätt än i form av bilägare eller TV-tittare — djupt nedsjunken i en fåtölj på den s. k. fritiden.

Att anpassa människan till det samhälle vi lever i nu är den aktuella problematiken. Vi gör inte samhället bättre genom att ta bort socialbalken, bilar, TV och Snabbköp. Den mänskliga faktorn får dock inte nonchaleras. Sedan är det en fråga om på vilket sätt man ska "predika hälsa" för den moderna människan. Press, radio och TV ger oss då och då en skräll om tobak och lungkräfta, om fosterskador och tabletter, om mat och blodfett, men vi tål ganska mycket i feta rubriker

och väckande bilder innan vi ruckar på våra vanor. Vi låter oss inte skrämmas av mer eller mindre vetenskapliga fakta.

"Är jag född så vill jag leva", skrev en författare på 1700-talet. Översatt i klartext betyder det i största allmänhet att få ut en god portion för sin mänskliga medverkan i den samhällsekonomiska balansen. Det gäller mat och dryck och annat smått och gott man kan få för sina pengar. Duktigt folk inom näringsliv och organisationsliv har trissat ihop välståndet — nationalprodukten är hög och det återverkar på livsföringen. Visserligen finns u-grupperna — handikappade och folk med låga inkomster i marginalen — men på det hela taget är vi dock ett högt taxerat folk bland jordens många fattiga länder.

Våra u-grupper inom landet har självfallet ännu mycket att vinna för ett fullvärdigare liv. Allmosestadiet måste helt övervinnas, de konkreta åtgärderna måste få en ny skärpa i dagens ekonomiska läge. Hjälpen får sammafattningsvis inte stanna i enstaka etapper. Den måste samordnas över hela linjen från sjukhus till arbetsplats. En sådan samordning är på väg, även om de praktiska detaljerna ännu brister på många håll.

Samhället är ganska väl genomlyst, debattmässigt och statistiskt — kvarstående brister och nya problem framstår därför i bjärt dager

HUR ÄR DET EGENTLIGEN MED RÖKNINGEN?

Docent Gösta Birath besvarar frågan på sid. 12

Luckor i socialförsäkringen bör täppas till anser socialministern

Socialminister Sven Aspling har tillkallat sju sakkunniga för att utreda hur man skall kunna täppa till en del luckor i socialförsäkringssystemet. Det gäller pensionsfrågan för de som blir invalider i unga år, de som har partiell förtidspension, frågan om änkepension åt fränskilda kvinnor och utlänningarnas ställning i ATP-systemet. Utredningen tar upp också andra pensionsfrågor och får komma med delförslag, om man finner det lämpligt.

*

De sakkunniga är presidenten i försäkringsdomstolen Liss Granqvist, ordförande, byråchef Gunnar Danielsson i Socialdepartementet samt riksdagsledamöterna Sigrid Ekendahl, Stockholm, Göran Karlsson, Huskvarna, Henning Gustafsson, Skellefteå, Rune Gustavsson, Alvesta och Tage Magnusson, Borås.

mot bakgrunden av det allmänna väståndet. Inte så underligt då att den gamla tiden för många verkar nästan idyllisk och problemlös. Dagens människa har stora anpassningssvårigheter, men hon har även förutsättningar för ett rikare liv i många avseenden. De ansvariga myndigheterna talar om hälsokontroll och strängare granskning av medicinska preparat. Sådana åtgärder är grundläggande för folkhälsan, men slöseriet med den mänsk-

■ DEBATT — PRESSEKO
Forts. fr. sid. 5

na på vad en hushållslärare fil. kand. Susanne Hallgren säger i *Dagens Nyheter* om den pedagogiska sidan under den slående rubriken "Grisens mat — och Olles":

Det klagas över att kvinnor inte vill skaffa sig yrkesutbildning på det husliga området. Kokerske- och biträdeskurser har rekryteringsvårigheter. Undra på det! Laga mat till tusen barn tycks man kunna göra utan en dags utbildning, och har man ändå skaffat sig en sådan, får man vackert ställa sig sist i vikariekön bland utbildade hemmafruar. De som undervisar på detta "oerhört betydelsefulla område" hör till landets sämst betalda lärare.

*

Tandträta, övervikt, mineral- och vitaminunderskott kostar landet miljoner i sjukvårdskostnader och minskad produktions effektivitet. Nog vore det en god investering att ge ungdomen kostvanor som bättre svarar mot kraven i ett modernt samhälle, att inte stanna på halva vägen, utan ge grundskolan möjlighet att skapa social jämställdhet inte bara på det pedagogiska området, utan även på det näringsfysiologiska.

liga faktorn måste också angripas från många andra utgångspunkter. För de handikappade — de som redan blivit märkta av sjukdomar och andra defekter — bör det vara ett vitalt problem att via sina organisationer verka för en fördjupad folkhälsodebatt. På det sättet verkar de inte bara för sig själva utan ställer sina erfarenheter till vägledning för de friska i dagens och morgondagens värld.

Sixten Hammarberg

Årets statsverksproposition

populärt kallad "nådiga luntan" har offentliggjorts just vid detta nummers pressläggning. En viss omläggning har skett, bl. a. så att arbetsmarknadsfrågorna — hit hör arbetsvårds- och handikappfrågor — nu kommer under Inrikesdepartementets handläggning. Socialdepartementet, som tidigare handlagt nämnda frågor, har som "utbyte" tagit hand om hälso- och sjukvårdsfrågorna från Inrikesdepartementet.

◇

Det kan nämnas att vi sedan förra "nådiga luntan" också fått ny socialminister. Sven Aspling efterträdde Torsten Nilsson, som blivit utrikesminister. Det är inte möjligt för oss att i detta nummer behandla innehållet i statsverkspropositionen — dvs. frågor som närmast berör handikappade, hälso- och sjukvård m. m. — men vi återkommer i nästa Status.

En lista över förbundets lokalföreningar

är införd i detta nummer av Status. Det händer att bl. a. hjärtsjuka ringer förbundsexpeditionen i Stockholm och vill ha uppgift på var man kan få kontakt med våra föreningar. Föreningslistan är alltså en hjälpreda — klipp ur den och förvara den!

REDAKTIONEN

Status redaktion är tillgänglig för personliga besök och telefonsamtal endast fredagar mellan kl. 14—16. Redaktörsbefattningens förening med annan tjänst gör denna arbetsordning nödvändig. För ej beställda manuskript, bilder, teckningar m. m., kan redaktionen inte ta något ansvar.

Status

Organ för Riksförbundet för Hjärt- och Lungsjuka

Ansv. utg.: Einar Hiller
Redaktör: Sixten Hammarberg
Red. och Exp.: Kocksgatan 15, Stockholm
Telefon 41 39 99 och 44 40 40
Postadr.: Box 4149, Sthlm 4
Postgironr 95 00 11

Annonspriser: Småannonser:
Omslagets sista sida 500:— 53 mm spaltbredd 65 öre mm
1/1-sida 400 1/2-sida 225:— 90 mm spaltbredd 90 öre mm
1/4-sida 125:— 1/8-sida 65:—

Prenumerationspris: Helår 15 kr, halvår 8:25 kr

UR INNEHÅLLET:

EN RESA I SJUKDOMARNAS VÄRLD ..	8
MEDICINSKT	10
HUR ÄR DET EGENTLIGEN MED RÖKNINGEN	12
PIGBREV OCH RADIOKNARR	16
VANMAKT (lyrisk prosa)	18
BILDKRYSS	23

OMSLAGSBILD:

FOTO: Rulle Sundgren, Stockholm

TABLETTER OCH FET MAT

är stora fiender till folkhälsan — det intrycket får man lätt i dagens folkhälsodebatt. Vid närmare eftertanke krävs dock en viss hyfsning av påståendet. Alla tabletter är inte farliga och en smula hull på benen mår genomsnittssvensken inte illa av. Det är avarterna man vänder sig mot. Nu har den moderna människan börjat medicinera i överkant — det gäller både mat och dryck och tabletter — och där har vi nu ett nytt problem. Människans sätt att handskas med gåvor, som tidigare ansågs hundraprocentigt hälsosamma, har gett oss en ny folkhälsodebatt. Tidigare var det brister — nu gäller det överflöd. Ett plus för den fete och minus för den magre gäller inte riktigt på samma sätt som förr i världen. Och att medicin i vissa fall kan vara skadlig är väl svårt att acceptera av folk, som inte för så länge sedan knappast hade råd att vid behov konsultera läkare eller köpa mediciner. Kvällstidningen *Aftonbladet* konstaterade i en stort upplagd artikel i höstas att:

Läkarnas patientlistor är övertecknade. Läkemedelsindustrin upplever en enorm högkonjunktur.

Just veckorna efter SEMESTERN, är det framför allt de nervlugnande preparaten som expedieras flitigast på apoteken.

De flesta dödsoffren krävs av hjärt- och kärlsjukdomarna. I dag kan vi också räkna med att 1.000-tals patienter konsulterar sina läkare för olika hjärtbesvär.

Onekligen låter det en smula underligt att folk efter semester och vila är i så stort behov av nervlugnande medel! Hur verkar semester och vila egentligen på den moderna människans kropp och själ? Kommunikationsministern brukar anbefalla fartbegränsning på motorfordon vid de stora helgerna. Någon liknande maning får väl socialministern snart fundera ut för människan själv inför kommande semestrar och fria lördagar. Som ett ut-

kast till program kan man ta de sex punkter tidningen presenterar, ett hälsoprogram i västficksformat:

1. Sluta upp med jäktet.
2. Rök mindre, eller helst inte alls.
3. Minska fettkonsumtionen.
4. Drink mindre, eller helst inte alls.
5. Tillfredsställ sömnbehovet.
6. Motionera flitigare.

Tidningen frågar sig om råden kommer att följas och konstaterar omedelbart att svaret blir nej. De flesta av oss har helt enkelt inte lust eller karaktär att hoppa av den "hetsiga livskaruse" som vi kommit in i. Professor Lars Werkö, tillika ordförande i Sveriges Läkär-

PRESS | eko

förbund, svarar på en förfrågan att vi vill gärna upptäcka sjukdomar som kan bli föremål för ett akut kirurgiskt ingrepp eller i värsta fall en måttlig lång medicinering.

— Men däremot är individen mycket litet intresserad av att upptäcka sådana

sjukdomstillstånd som kan medföra väsentliga förändringar i de vanor han skaffat sig.

Vi återgår till dem som det just i dag hissas varningsflagg för. Många av dessa och deras läkare kommer att träffas på nytt. Kanske om ett par månader, kanske om ett par år.

Då kan domen bli obeveklig:
— Ni är FÖRBRUKAD!

Det är först i detta läge den sjuke inser sina misstag och följande bön är vanlig:

— Ge mig tillbaka hälsan. Jag är beredd att betala vilket pris som helst för att bli frisk igen...

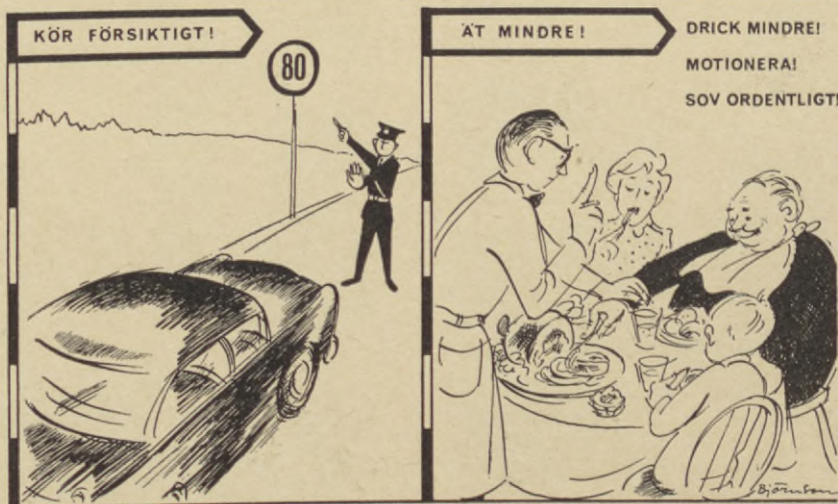
Om vi slutade upp att röka och dricka sprit samtidigt som vi minskade vår fettkonsumtion till hälften och började motionera i samma utsträckning som under krigsåren skulle vi bli en frisk nation.

— Detta skulle dock fordra en så radikal omläggning av hela livsfilosofien att det inte tycks vara möjligt, då patienterna inte själva önskar det, säger professor Werkö.

Att gå omkring och predika den gyllene medelvägens filosofi i mat och dryck m. m. lönar sig dåligt, men det kan kanske vara möjligt att hyfsa till oss, medan vi ännu är mottagliga för uppfostran? Låt oss lyss-

Forts. å sid. 4

FARTBEGRÄNSNING VID MATBORDET...

För människan själv gäller ingen fartbegränsning. Vi äter, dricker, röker och "stressar" oss utan hejd. Högt blodtryck och andra hjärtsjukdomar har till stor del sin upprinnelse i vår "moderna" livsföring.

ARBETA RÄTT OCH SITTA RAK

Vi sliter onödigt på vår fysik. Smärta och yrkessjukdomar kan förebyggas om vi lär oss en smula fakta om vår kropp, hur onödig belastning undviks. Att sitta riktigt och använda grejerna på rätt sätt — se det är en svår konst hur "konstigt" det än låter! Krokiga ryggar, värkande fötter och ben, finns det gott

Många sitter krokiga och hopsjunkna över sitt arbete.

Dra stolen så nära bordet som möjligt, sitt upp ordentligt och placera stödet mot svankens nedre del.

om i näringslivet. Hur man ska få bot och bättring ifråga om de här bristerna lär oss en bok med titeln *Arbetsställningar — arbetsteknik*. Boken är försedd med utförliga beskrivningar och bilder. När vetenskapen talar om *bioteknologi* och *ergonomi* låter det en smula främmande, men innehållet kan plockas fram ur våra egna erfarenheter; innehållet bakom de mystiska termerna. Vet man bara att bioteknologi har att göra med anpassning av arbetet till människan är det inte längre så svårt — ergonomi betyder ungefär samma sak. Vi vanliga dödliga med krokryggar, värkande fötter och annat felaktigt i vårt kroppsliga beteende, kan hoppa över termerna och börja på att rätta till oss. Boken berättar, som sagt, i enkla smådelar om felaktiga kroppsställningar, hur man rättar till felen och genomför ett gymnastik- och träningsprogram. Vi tackar för boken och önskar att den blir flitigt läst — men också efterföljd i praktisk handling.

S. H.

Arbetsställningar — arbetsteknik utgiven av Rabén & Sjögren i samarbete med Folksams hälsoråd, pris kr 13:50.

En välgjord trätoffel rekommenderas åt alla som måste gå och stå mycket på stengolv.

■ EN RESA I...

Forts. fr. sid. 9

Av intresse är att tuberkulosen i Sverige dragit sig tillbaka med olika hastighet på landsbygden och i städerna. Tidigare hade landsbygden mindre tbc än städerna. Omkring 1932 korsade kurvan för landsbygden stadskurvan och numera ligger städerna något gynnsammare än landsbygden. Många europeiska länder har fortfarande hög tbc-dödlighet — sämst bland de länder, som lämnar uppgifter till WHO är Portugal 1956 med 54,2. I Förenta Staterna fäster man sig vid den högre tbc-frekvensen bland de färgade än de vita. I Asien visar Kina och Japan alltså höga tbc-siffror — i Kina tycks tbc snarast vara på uppåtående. I Afrika är tuberkulosen fortfarande ett kolossalt problem, den sprider sig från kusten till ännu så gott som intakta folkstammar i det inre. I Marocko var dödligheten bland européer 59, bland judar 130 och bland muselmaner 222 på 100.000.

Om hjärtats sjukdomar och anpassning till olika miljöer kan nämnas vissa intressanta fakta. "Stilla-sittande stadsbefolkning", i förhållande till grupper på andra platser, visar olikheter i hjärtats arbete och tyngd. En undersökning har bl. a. visat att lappar i regel hade ett i förhållande till kroppsstorleken större hjärta än sydsvenskar. Kineser, som i sin hemmiljö lär ha mindre benägenhet för högt blodtryck, har efter någon tids vistelse i USA rätt ofta fått förhöjd blodtryck. Högt blodtryck är sällsynt bland negrer i Afrika, men vanligt hos negrer i USA. Man har vid dylika jämförelser kommit fram till att urbaniseringen, civilisationen, stridigheter, slitningar och vantrivsel olika raser emellan, är orsaker till stegring av blodtrycket. Med dessa spridda fakta ur bokens historiskt-geografiskt flödande källor ber vi slutligen att få rekommendera densamma till läsaren själv för fortsatt studium. Boken är — som framhållits — en reseskildring på medicinska breddgrader. Resan är väl värd att göra för den som söker medicinsk allmänbildning på vetenskaplig grund.

S. H.

Folke Henschen: Sjukdomarnas historia och geografi, Bonniers, pris 44:50.

Tongångar

Mänskligt liv och leverne granskas flitigt av kritiker. Det finns litteraturkritiker, radiokritiker, TV-kritiker — och inte att glömma — kritikerna på tidningarnas sportsidor. Att vara kritisk är dock inte lika med att vara kverulant. Det senare lär enligt vad en kritiker en gång försäkrade oss vara något helt annat. Han påstod att en kverulant var en person som hade en annan uppfattning än "de styrande". Själv var kritikern alldeles fristående — tillhörde varken gruppen "styrda" eller "styrande". Detta skulle enligt kritikern vara den enda hållbara definitionen på en riktig kritiker.

*

En ung dam visade sig på redaktionen en kall vinterdag, iklädd skinnmössa, och erbjöd oss en artikel med rubriken: "Varför är damhattarna så fula"? Hon var hattkritiker. Kanske hade den bistra kölden gjort henne kritisk mot hattar. En idrottskribent som härjar på en sport-sida i en kvällstidning har hittat på ett nytt sätt att kritisera. Hans kritik av ishockeymatcherna består av en s. k. match-visare. Visaren kan visa på fyra olika betygsgrader: "topp, bra, tja" eller "usch". Så vitt vi kunnat finna delar den ärade kritikern ut sina "usch-betyg" till orter som ligger på ett visst avstånd från huvudstaden. Kan man möjligen gissa sig till att betygsättaren och kritikern av säkerhetsskäl vill hålla sig på längre avstånd från de gossar som "uschstämplas"?

*

En hallåare i TV kritiseras skarpt på en insändarspalt därför att han bolmar och röker pipa — mitt i ansiktet på den som intervjuas i TV-rutan. Insändaren vill inte se "ohyfsat uppträdande av detta slag i TV i fortsättningen". Till synes oskyldiga barnvisor och ramsor kan utnyttjas på ett grymt sätt skriver en uppmärksam, kritisk pedagog. Det gäller till exempel sånglekar. Vår duktige frågesportdomare i radio och TV — Mats Rehnberg — berättar, att han "med fasa deltog i barn-domens pantlekar, som gick ut på att man skulle pussa flickor".

Inte vill jag pussa flickor i den åldern, säger Mats Rehnberg. Leken "Skära havre" kan bli en pina för ett känsligt barn, understryker en psykoanalytiker. "Grin-Olles visa" gjorde en pojke, som verkligen hette Olle, mycket ledsen, när man lekte Råven raskar över isen. Pojken tyckte inte att han var en grinig grabb.

Att vara kritisk, uppträda hyfsat, inte såra medmänniskorna gäller för kritiker, men också för andra. "Han fick ingen vidare kritik" heter det ofta i dagens debatt. Skriver man böcker, målar tavlor, pratar i radio eller bedriver partipolitik, blir det kritik. Man "tycker" så väldigt mycket om sådana yrkesutövare: de är "topp, bra, tja" eller rentav "usch"! Somliga ser ut att ta kritiken lätt — även om den är usch-betonad. Andra tar kritiken hårt. Känslighetsgraden varierar — helst bör man vara tuff mot vedervärdigheter av olika slag. På tal om barn och vuxna har författaren Eric Kästner i en dikt målat upp några tänkvärda strofer om antydda problem:

*Vedervärdiga äldre personer
hade som små nästan ingen brist.
Trevliga barn av i dag blir miljoner
fullvuxet, småsint folk till sist.*

Hur vill man lämpligen utreda detta?

Kanske är barnanaturen rå?

Barn plåga flugor, det vet man berätta...

Visa de kanske sitt innersta då?

En gång blevo oss två ting givna:

tycke av ängel och tycke av skarn.

— Ondskan, det är det överblivna.

Godheten, däremot, dör som barn.

De två sista raderna i dikten är väl kritiska i överkant, men kan dock — liksom samtliga strofer — anbefallas till studium för kritiker i alla läger. I övrigt kan versstumparna gott bli bredvidläsning på högstadiet för författare till ramsor, lekar och barnrim. En risk finns att kritiker blir alldeles för snälla av sådana djupare tanke-dopp — så snälla att de upphör med sin syssla. Och det skulle vara någonting alldeles förskräckligt om alla "grejer" och "grunkor" sattes i gyllene ram — kam-made och friserade.

■ GAMLA STAN

Forts. fr. sid. 21

stadens bebyggelse, ett ståtligt byggnadskomplex som såg ut över Stockholms vackra vatten. Men 1697 brann det ner och det kom att dröja nära femtio år innan ett nytt stod helt färdigt. Först 1754 kunde Adolf Fredrik och hans drottning Lovisa Ulrika flytta in i det nya slottet: ofärdssår kom att stoppa byggnads-verksamheten och fördröja Tessins stolta skapelse.

Gråbrödernas gamla klosterkyrka, Riddarholmskyrkan, är däremot en relativt orörd skapelse. Här har inte mycket förändrats sedan Magnus Ladulås tid, fränsett raden av gravkor.

Storkyrkan har varit föremål för många ombyggnader: av den ursprungliga kyrkobyggnaden kan man inte finna mycket.

Men också det okända kan stimulera fantasin, förvandla tanken till en förgången, fascinerande värld. Hur många har inte flanerat som Erik Asklund: "Och jag går vidare genom grändernas tysta ro med deras djupa frid och glömska. Utanför sorlar den stora, växande staden med brusande trafik, höga broar och öppna vatten. De omgivande gatornas larm tränger bara in som ett dovt eko. Nuet är borta, verkligheten är en dröm. Som tysta skuggor drar det förflutnas gestalter och öden förbi; här inne i stadens hjärta, där livet ännu bibehållit en lugn, stilla rytm, ett växande inåt i tiden."

Författaren ser "munkarna tassa förbi i grå vintermorgnar på väg till mässan. Här stanade en blänkande kaross som släppte ut en liten herdinna, svept i flor och tyll, på väg till ett möte med sin älskade.

Förbi gick Stiernhielm med vaden spänd och Lucidor med huggaren vid länd stod gnolande vid gapet av en gränd",

citerar Asklund Karlfeldt.

Gamla Stan har inspirerat konstnären Georg Galmin att utföra en portfölj med sex originallitografier i färg, som känsligt återger den karaktär som gjort Gamla Stan berömd. (Konstfrämjandet 400:—, upplaga 325 ex.). Portföljen har blivit en glädjande upplevelse för såväl älskaren av Gamla Stan som för konstvännen.

Gamla Stan-kännaren fil. lic. Henrik Alm har skrivit förord till portföljen, och han ringar in varje motiv med en intressant och roande text. Sålunda berättar han om Stortorget och pumpen från år 1778; när brunnsbyggnaden först uppfördes tog man, enligt dåtida pressens beklagande, bort fyra stenar märkta 1-5-2-0 Stupstockens plats. Han låter oss möta en medeltida gränd och från en annan gränd, Bollhusgränd, ser han på Carl den tolfte triumfbåge genialt infattad i Tessinska slottets praktfasad. Sten Sture på stridshingst i kamp mot frihetsförtryckets drake i slaget vid Stockholm 1471 finner vi i Nationalmonumentet vid Köpmantorget — där är ett annat av Galmins motiv. De två övriga träsnitten fångar Gamla Stans tak åt två håll, mot Riddarfjärden och mot Strömmen med Djurgården.

En resa i sjukdomarnas värld

Ett reseäventyr i sjukdomar — det låter väl något underligt? Ett faktum är att professor Folke Henschen lyckats åstadkomma en spännande historisk-geografisk skildring av sjukdomarna, en skildring, som lockar till sträckläsning, och ändå är det ingen s. k. populärjournalistik. Den sista upplysningen vill understryka att inga fakta stoppats undan för läsaren. Resan i sjukdomarnas värld är väl underbyggd med sakkuppgifter och historiska data och om man nu ska tala om "njutbar" läsning om mänsklig skröplighet så är det dock ett omdöme man gärna vill sätta på verket *Sjukdomarnas historia och geografi*. Det historiska inslaget är för övrigt en värdefull tillgång för att "rätta till" andra historiska fakta vi fått ur litteratur, som i ringa grad sysslar med medicinska aspekter på kungar, fältherrar och krigsäventyr. Krigshärarna som sjukdomsspridare, från land till land, är något som lätt glömmes, när man stugar in fältslag, årtal, landavträdelser och ärofulla data i historieböckerna. Sålunda kan man, utöver Stockholms blodbad och andra gräsligheter, till Kristian II:s meritlista lägga ytterligare en sak: hans krigshär förde även med sig könsjukdomar till vårt land. Och den danske kungen har ingalunda varit ensam om den "meriten".

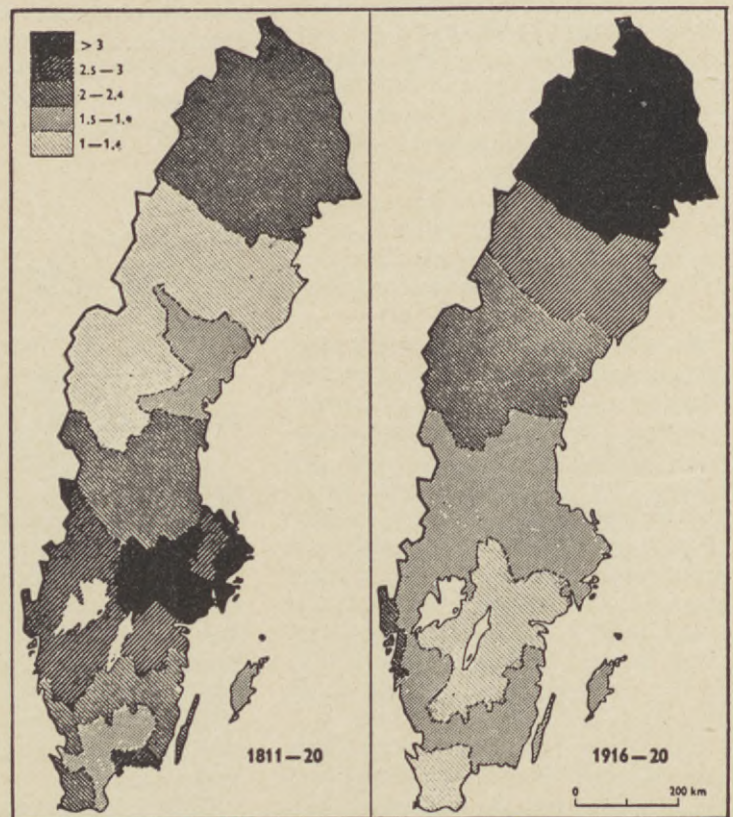
Denna introduktion är av utrymmesskäl inte möjlig att utveckla vidare. Vi får stanna inför några avsnitt av speciellt intresse för vår läsekrets. Låt oss börja med *influenzan*, en sjukdom folk på hela jorden fått känna av: alltså inget ont som är förbehållet oss kylslagna nordbor och vårt bistra klimat. Namnet *influenza* lär först ha använts av en italiensk författare Piere Buoninsegni 1580 på en då pågående epi-

Möte i Paris under förkylningstider.
Litografi
Henri Daumier
(1808—1879).

demi. Det tysk-franska namnet *grippe* på influensan härledes av många ur det franska verbet *agripper* — snappa åt sig. Influensen har under olika beteckningar gjort "resor" via kommunikationsmedlen över jorden. En sådan väg fick namnet *ryska snuvan* 1889—90. Man ansåg att sjukdomen utgått från Ryssland och

fortsatte sedan västerut. I början av 1890 hade man i Sydamerika fått känna på rysk snuva, den östra vågen av samma sjukdom nådde Vladivostok i maj 1890. Söderut kom influensan till Sydafrika i januari 1890. Om den svenska "insatsen" i spridningen av rysk snuva berättas att en engelsk flotteskader fick

Dödligheten i tuberkulos i Sveriges län 1811 — 20 och 100 år senare, 1916 — 20, i promille, enligt G. Neander. Kartan till vänster visar ett maximum i Mellansverige, kartan till höger maximum i Norrbottens län.

Tyskt äkta par, träsnitt av Hans Weidnitz omkring 1521. Mannen har en stor knölig struma. Grotesk karikatyr.

"snuvan" på västindiska öarna i samband med ett besök av den svenska korvetten "Saga". I mitten av 1918 kom spanska sjukan, en influensavåg, som först blev officiellt bekant i Spanien, men påstods ha uppstått i skyttegravarna under det pågående världskriget. Sjukdomens elakartade karaktär var påtaglig. Dödligheten var mycket stor. Anmärkningsvärt var att de kraftigaste männen och gravida kvinnor drabbades värst — ca 85 % av dödsfallen kom på den kraftigaste åldern, 17—40 år. Under 1918 uppträdde även vad man kallade "häst-influensa". Obduktionsfynden liknade mycket dem hos människor, som dött i influensa. Den sista större prövningen var den asiatiska influensan, populärt kallad "asiaten", en influensavåg från Vladivostok 1956. Inom loppet av ett halvt år hade farsoten hemsökt så gott som hela jordklotet. Av befolkningen sjuknade 10—35 %, dödligheten var dock låg, omkring 0,25 %.

Tuberkulosen ägnas stort utrymme och vi ska här ge några glimtar ur det gedigna sak- och historiematerialet. Tuberkulosen är säkerligen äldre än människosläktet, framhåller författaren, och det är ju en respektabel ålder. Den mänskliga tuberkulosens historia grundas bl. a. på skelettrester, bentuberkulos t. ex. från faraonernas Egypten. I Indien tycks lungtuberkulosen ha varit känd omkring 1.000 år f. Kr., den beskrivs där som "en avtyning" och liknas poetiskt vid månskivans avtagande i nedan. I "Nya Världen", dvs. Amerika, fanns det tuberkulos redan innan européerna kom dit. Fynd av gamla indianskelett bl. a. i Ohio och Californien visar detta. Till Sverige kom tuberkulosen antagligen genom resande, köpmän, som besökte städerna, slavar och kvinnor, som togs som krigsbyten, kan ha infört sjukdomen. I Visby på Gotland hade tuberkulosen viss utbredning på 1300-talet, vilket framgår av gravfynd.

Sjukdomen tycks i vårt land brett ut sig från söder mot norr, dock så att större städer såsom Stockholm och Visby sannolikt redan tidigt hade stark känning av sjukdomen. Vid nyare tidens början synes tuberkulosen ha haft sitt centrum i Mellansverige, särskilt Stockholm. Vid anläggningen av den nya flottstationen i Karlskrona fick det rätt fattiga Blekinge stark känning av tuberkulosen, troligtvis genom båtsmännen, som bodde på sina torp. Geografiskt sett synes Stockholm och stora delar av Mellansverige ha genomgått en långvarig och svår tuberkulosepidemi. Dåliga ekonomiska och sociala förhållanden och en utbredd alkoholism har säkerligen bidragit till den höga sjukdomsfrekvensen och dödligheten. Man glömer lätt att Sverige ännu vid slutet av 1800-talet var ett fattigt och efterblivet land. Från sekelskiftet kan man räkna en förflyttning av tuberkulosens centrum norrut. Sjukdomen blossade upp i övre Norrland, som varit i stort sett förskonat. huvudsakligen genom sin geografiska isolering. Här uppnådde tuberkulosen ett nytt maximum omkring 1915. Sedan dess har sjukdomen varit på återtåg i hela landet, även om man inte kan tala om att tuberkulosen nu snart är "utrotad", vilket påstående säkerligen är ett utslag av alltför stor optimism.

Nedsmittningen med tuberkulos har sysselsatt många lärda män. I vårt land varnade Linné, blomsterkonungen, som blandade sig i det mesta, för att "ha gamla, hostande kvinnor som barnsköterskor". I Mellaneuropa fick tuberkulosen tidigt fart, ej blott bland de fattiga och trångbodda utan också inom de högsta samhällsklasserna. En läkare berättar 1648 att tre unga brandenburgska grevar smittats av sin lärare. Hertigen av Reichstadt — Napoleons son — kan ha fått sin lungtuberkulos av sin far. Vid obduktionen visade sig att Napoleon hade en tuberkulös kavern i vänster lunga. I Sverige hade Oscar I som lärare för sina söner anställt en norрман, Aubert, som dog i lungtuberkulos. Det synes ej osannolikt, att den tuberkulos vari hans söner Carl och Gustaf dog och "den lätta kroniska lungtuberkulos", som Oscar II hade, kan härledas från de unga prinsarnas lärare.

Forts. å sid. 6

En rysk forskare, hjärtkirurgen Vladimir Petrovitj Demichov, arbetar febrilt för att söka framställa ett konstgjort hjärta. Som regel arbetar han med försöksdjur. Vid ett besök i hans laboratorium avslöjas ett uppseendeväckande försök med hundar. En hund hade försetts med ett extra hjärta och en extra lunga. Professor Demichov är dock försiktig med löften om vad detta kan betyda för att rädda människor med olika hjärtsjukdomar, men försäkrar att när tillräckliga erfarenheter vunnits skall försök göras med människor. Hjärtan av plast och metall har redan visat sig kunna fungera vid djurförsök.

En ny metod, som tidigare lanserats i Japan, har praktiserats i Göteborg. Det gäller astmapatienter på Sahlgrenska sjukhuset i Göteborg, vilka med ett kirurgiskt ingrepp fått sitt kramptillstånd hävt. Operationen består i att en nervknut i halsen avlägsnas, en nervknut av ungefär ett risgröns storlek. För att frilägga nervknuten gör kirurgen ett 3-4

medicinskt

cm långt snitt. Docent Hans Arnoldsson, chef på allergologiska kliniken, där operationerna utförts, anför att man ännu inte med säkerhet kan uttala sig om resultatet för de tiotal patienter man hittills behandlat på detta sätt. I Japan har ett hundratal operationer företagits — där har man redovisat en klar förbättring i upptill 50 % av fallen. Ingreppet betecknas som lindrigt — några negativa följdverkningar har inte konstaterats i samband med operationerna. En oklar punkt är varför operationen har effekt i vissa fall och då leder till påtaglig förbättring medan den i andra fall inte åstadkommer något resultat.

Tidens jäkt sätter spår framhåller provinsialläkare N. J. Larsson, Höör, i en rapport till medicinalstyrelsen. Med tidens jäkt följer stress, magsjukdomar, neuroser. Vanligast är hjärt-kärlsjukdomarna, hållnings- och rörelseorganens sjukdomar samt luftvägsinfektioner. Tobaksmissbruket är, säger dr Larsson, en sorgligt utbredd last bland befolkningen, äldre som yngre, och någon bättring på den punkten kan tyvärr inte skönjas. En ljuspunkt är den förebyggande barnvården — barnmaterialet är genomgående mycket gott, tillägger dr Larsson.

Tunnelbanan i Stockholm ska få speciella sittplatser för handikappade, framhåller socialborgarrådet Hans Karlsson vid en kurs om "Handikappades miljö-

Förenings Folket

Man glömmer lätt i dagens expertsamhälle att folk i små föreningar uträttar massor av nyttigt arbete. Med ofta små resurser hålles verksamheten igång och för att nu trycka på den ekonomiska sidan av problemet — föreningsfolket arbetar med smärre undantag helt utan ersättning. De har inga större problem om

lönegradsplaceringar enligt A- eller B-listan. Ett tacksamt erkännande för ett gott arbete — i föreningens protokollsbok — är ofta den enda ersättning som utgår.

När vi i förra numret av Status talade om att vårt riksförbund — Riksförbundet

Fyra styrelsemedlemmar i Gotlands Konvalescentförening, en av förbundets 130 lokalföreningar. Stående fr.v. Margit Arvesson, Margit Lilja och Ingha Andersson, sittande ordf. Åke Svensson.

problem". Även äldre, tidigare byggda T-banvagnar, kommer att rustas upp med sådana sittplatser. Flera T-stationer kommer att få rulltrappor och hissar. Träningslägenheten på Södersjukhuset ska fördubblas så att 400 rörelsehindrade och blinda årligen kan tas emot för anpassningsträning. Arkitekt Henrik Müller, som gjort en specialundersökning om handikappade i Högdalen, hävdar att hissar är önskvärda i varje större byggnad. Man måste också tänka på de handikappade, när det gäller planering av gator och gångvägar i centrumbebyggelserna.

Regeringen har fått byggnadsstyrelsens förslag om komplettering i byggnadsstadgans paragraf 44, vilket innebär förbättrade möjligheter för rörelsehindrade personer att komma till och från offentliga lokaler genom bekvämare trappor, entréer, utgångar och andra utrymningsvägar. Ute i kommunerna motses regeringens åtgärder med intresse — främst med tanke på planerade specialbostäder för handikappade. De rörelsehindrade själva önskar att bostaden skall ligga centralt så att förflyttning till centrumanläggning kan ske så smärtfritt som möjligt.

för Hjärt- och Lungsjuka — har ett 130-tal lokalföreningar så är det i alla fall ett "kapital" som redovisas. Föreningsfolket representerar ett förtroende — en tillgång för förbundet — och det är med föreningsfolkets hjälp vi ska arbeta vidare för de hjärt- och lungsjuka i landet.

*

För våra läsare, som inte stiftat närmare bekantskap med våra lokalföreningar, kan i korthet nämnas att föreningarna indelas i två huvudgrupper: patientföreningar på sanatorier och lungkliniker samt föreningar utanför sjukhusen, konvalescentföreningar. De förra verkar inom sjukhusens ram, de senare ute i samhället för allmänt bättre levnadsvillkor för dem som återvänder efter sjukhusvistelsen.

*

Patientföreningarna på sjukhusen är en föreningsbildning med djupa rötter. Föreningsverksamheten hade bra grogrund i det förhållandet att tidigare generationer av sjukhuspatienter i regel var s. k. långliggare. En förening gav innehåll åt tillvaron. Läkarna ansåg i många fall att föreningsarbetet var en bra medicin mot sysslolösheten och i föreningarnas regi ordnades olika slag av terapi, som i många fall blivit vägledande för vad vi i dag kallar arbetsvård i olika former.

*

Föreningarna utanför sjukhusen tillkom senare. Det var känslan av oförståelse för sjuka och handikappade i samhället och ute i arbetslivet som drev fram denna form av föreningsbildning. Känslan av främlingskap i ett samhälle, som inte tog hänsyn till handikappproblemen, var tillräckligt stark för att lägga grunden till alla de föreningar vi nu har utanför sjukhusen — de finns på alla större platser och i varenda län i vårt land.

*

Alltjämt spelar föreningsfolket en betydelsefull roll i arbetet för de handikappade och sjuka. Visst har samhället "bättrat sig" i vad det gäller de eftersatta grupperna, men mycket är ännu bara lagverk och "balkar" på papperet — reformer som inte hunnit slå igenom på djupet. Föreningsfolket i våra lokalföreningar har den nära kontakten med gruppernas svårigheter och behov — den kontakten är värdefull även i dagens expert-samhälle.

*

Många tycker kanske att "nu görs så mycket för de handikappade på annat sätt" att dessa särskilda föreningar behövs inte. Vi tror att detta är ett felaktigt synsätt. Mycket talar för att den

BERÖMD PIANIST BESÖKER SANDTRÄSK

Patienterna på Sandträsk fick uppleva en högtidsstund i berömt sällskap då pianisten Inger Wikström besökte sanatoriet. Hon är en erkänd talang, en konstnärinna som förstår att förmedla sin konst även i mindre sammanhang. Här får hon blommor av biträdande överläkaren dr Biberfeld — och det är väl inget tvivel om att hon ser ut att uppskatta älskvardheten!

egna föreningen för handikappgrupperna betyder mera nu än tidigare. En rätt skött handikappförening är en stimulans för den enskilde, som oftast är rådvill inför det mesta, som sjukdomen ställer honom inför. I förenings- och kamratkretsen ges de första tipsen, där finns ofta samlad praktisk erfarenhet samlad. Många av våra lokalföreningar har en egen expedition med möjlighet till rådgivning för medlemmarna. Den medlemsvårdande verksamhet de lokala föreningarna utövar sker ofta i tysthet. Föreningsfolkets insatser på handikappvårdens område har liten plats i de stora rubrikerna över sociala reformer, i press, radio och TV. Insatsen i föreningsarbetet blir inte mindre

betydelsefull därför att den ofta sker i vardaglig tysthet. Det grovjobb med olika vitala mänskliga problem föreningarna utför är grundläggande i långt större utsträckning än man tror.

*

Avsikten med denna spalt är att i Status försöka berätta glimtvis om vad som händer hos föreningsfolket — om praktiska initiativ och aktiviteter av olika slag. Status hoppas även att vårt föreningsfolk ska hjälpa oss att bevisa att föreningsarbetet har sin uppgift även i dagens samhälle — att det inte är bara "kaffedopp" och "svängom" och högläsning ur cirkulär och mötesprotokoll. Väl mött hos föreningsfolket i fortsättningen!

● I BLICKPUNKTEN:

Hur är det egentligen med rökningen?

E. Ransemar: Det dröjde ganska länge innan rökningen blev föremål för ett rent vetenskapligt intresse. Hur kom det nu sig, att den medicinska vetenskapen började intressera sig för rökningen som forskningsobjekt?

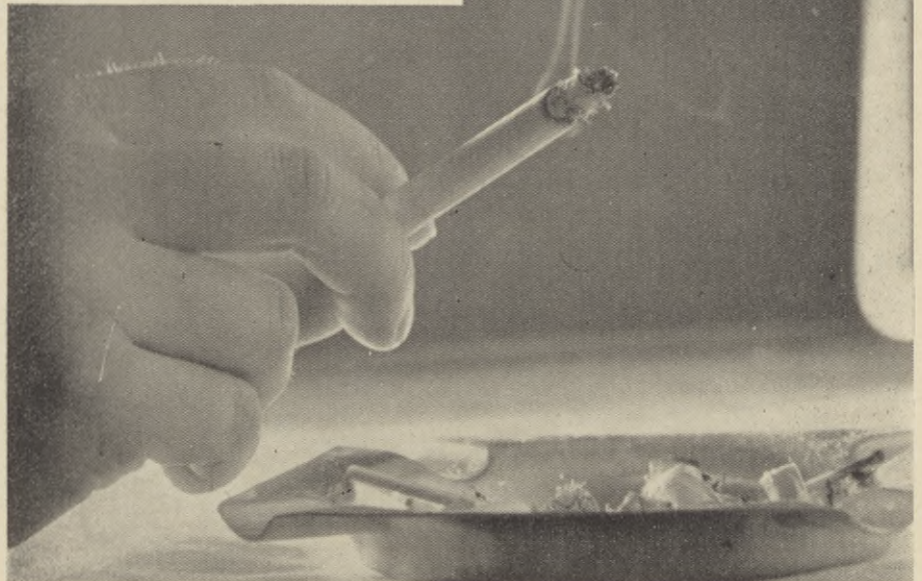
Docent Birath: Att nikotinet har en kraftig giftverkan har man vetat länge. Jag minns än idag hur en av våra medicinprofessorer, visade det på ett mycket drastiskt sätt. Han placerade en groda under en glaskåpa och in under den glaskåpan ledde han en kraftig ström av rök från en bolmande cigarr. Det dröjde inte många minuter förrän grodan var död. Vi fick alltså en god åskådningsundervisning av hur kraftigt gift nikotinet är — och själva har vi kanske också några dystra erfarenheter från vår barndom.

Men när det sen gäller de skadeverkningar man får på längre sikt, så har vi inte sysslat så mycket med det inom medicinen tidigare utan först på senare år, i varje fall med mera strikt vetenskapliga metoder. Då har det visat sig att luftröskattarrer i stor utsträckning tycks bero på rökningen. Sen har vi lungcancern, som blivit så omskriven på senare tid, och som också har samband med rökningen. Och så till slut förekommer vissa former av hjärtsjukdom — de, som man brukar kalla för åderförkalkning i hjärtat — oftare hos rökare.

E. Ransemar: De forskningsresultat som man har sett publicerade, innehåller rätt mycket av siffror och tabeller. Kan man inte med en term lånad från juridiken tala om direkt och indirekt bevisföring?

Erik Ransemar
FRÅGAR

Docent Gösta Birath
SVARAR

Docent Birath: Någon mera direkt bevisföring, som det här försöket med grodan, kanske vi inte kan få, men när det gäller luftröskattarrer som framkallas av rökningen, är det sambandet mycket påtagligt. Det vet var och en som haft s.k. rökhosta och slutat att röka. Då försvinner faktiskt hostan i allmänhet på mycket kort tid, bara på några dagar eller inom ett par veckor. Men när det gäller lungkräftan är det betydligt svårare att få fram det där sambandet. Det beror på att lungkräftan har en så lång latenstid. Man räknar med ett par tiotal år.

E. Ransemar: Det dröjer väl ganska länge innan de forskningsresultat man kommit fram till kan verifieras? Jag tänker t. ex. på frågan: Vad betyder 20 års rökande med en daglig konsumtion av så och så många cigaretter per dag?

Docent Birath: Ja, på den frågan har vi nog faktiskt fått ett svar nu. Och det är framförallt tack vare undersökningar gjorda i Storbritannien i regi av Storbritanniens medicinska forskningsråd. De publicerade 1956 en kommuniké i den här frågan. Där stödde man sig huvud-

DOCENT GÖSTA BIRATH — chefsläkare
vid Renströmska Sjukhuset
i Göteborg

ERIK RANSEMAR — aktiv föreningsman,
studerar vid Socialinstitutet
i Göteborg

sakligen på en undersökning som utförts av ett par engelska forskare med mycket stor erfarenhet och vars vederhäftighet man inte på något sätt kan betvivla. Det kanske kan löna sig att lite närmare orientera om hur den undersökningen var upplagd.

Man skickade ut ett stort antal frågeformulär till samtliga läkare i United Kingdom och fick inte mindre än 40.000 svar från läkare, vars rökvanor alltså i detalj kartlades. Man följde sedan hela den gruppen och de dödsfall, som hade inträffat efter en fyra, fem år analyserades med hänsyn till diagnoserna. Då visade det sig, att bland icke-rökarna fanns mycket få fall av lungkräfta under det att man bland rökarna hade ett stort antal. Allra värst utsatt var gruppen storrökare, de som hade rökt 25 cigaretter eller mera per dag.

I den gruppen var nämligen dödligheten inte mindre än 40 gånger större än i gruppen icke-rökare. Där har man alltså med siffror kunnat visa, vilken risk man löper, om man röker kraftigt under en längre tid.

E. Ransemar: Kan man anse att det föreligger ett klart samband mellan andra sjukdomstyper än lungcancer och rökning?

Docent Birath: Ja, som jag nämnde är lufttröskatarren en sån sjukdom. Och just i den här undersökningen från England visade det sig, att dödligheten i lufttröskatarr och lungsjukdomar överhuvudtaget var större hos rökarna än hos dem som icke rökte. Likaså fann man en ökad dödlighet i den hjärtsjukdom, som jag tidigare nämnde, den, som man kallar åderförkalkning i hjärtat.

E. Ransemar: Rökningen har en hel del på sitt samvete. Då borde det alltså vara någon mening med att sluta röka?

Docent Birath: Det är inte någon som helst tvekan om den saken. Man kan ta Storbritannien som exempel. Där löper f. n. en man mellan 45—65 år en risk på 1:9 att dö i lungkräfta, dvs. var nionde man dör f. n. i lungkräfta. Det är ju en enorm risk och den risken hänför sig till tobaksmissbruket. Det har också visats i den här undersökningen, att de som hade slutat röka för fem eller tio år sedan, löpte väsentligt mindre risk att få lungkräfta än de som fortsatte att röka.

E. Ransemar: Männens löper risker. Kan man dra slutsatser ur just det faktum att så oerhört många fler män än kvinnor insjuknar i lungkräfta?

Docent Birath: Det kan ju se ut som om det vore en skillnad mellan könen där, men om man skärskådar de här materialen, som är noga analyserade, så finner man, att om man jämför icke-rökande män med icke-rökande kvinnor, finns det ingen skillnad, utan då är lungkräftan lika vanlig för båda könen. Den övervikt man har funnit för männen hänför sig helt enkelt till ett ökat tobaksbruk.

E. Ransemar: Arbetas det i Sverige med forskning på det här området?

Docent Birath: Ja, det gör det, fastän inte exakt på samma sätt kanske. Sedan några år har Medicinalstyrelsen ett cancerregister, till vilket alla fall av konstaterad kräfta, inte bara i lungorna utan också i andra delar av kroppen, ska anmälas. Och det materialet blir mycket värdefullt att bearbeta för närmare vetenskapligt studium av de här frågorna. Dessutom har Svenska Tobaksmonopolet tillsatt en forskningskommitté för att närmare söka tränga in i de här frågorna. Sen förekommer det naturligtvis på många håll, att enskilda forskare tar upp en detalj här och en detalj där.

Matematik

— Vi har räknat alla kolen vi fick, mamma! Det var precis 986...

E. Ransemar: Annars är det ju det anmärkningsvärda i de här forskningsresultaten, att man oberoende av varandra i olika länder gjort samma rön; i USA, i England, i Danmark och även i andra länder.

Docent Birath: Ja, det är alldeles riktigt. Det är ett mycket starkt stöd för riktigheten i den här teorin. I Amerika tillsattes en kommitté — det var 1956 — som året därpå framlade sin rapport i den här frågan. Och där meddelade man, att åtminstone 16 av varandra oberoende arbeten från fem olika länder hade visat att det är ett klart och vetenskapligt säkerställt samband mellan rökningen och lungkräftan. Nu är det ännu fler. Och i statistikerna kommer det också fram, att ju fler cigaretter man röker, desto större blir risken för lungkräfta.

E. Ransemar: Vad kan man nu mer än med forskningens hjälp göra för att belysa problemet med rökningens utbredning? Jag menar rent allmänt?

Docent Birath: Vi hoppas att pressen som hittills ska hålla frågan aktuell och meddela allmänheten, vilken syn man har på läkarhåll i de här frågorna. Nu är naturligtvis inte läkarna eniga, lika lite eniga i den här frågan som i många andra vetenskapliga tvisteämnen, men mer och mer svänger opinionen bland läkarna över till att det föreligger ett klart samband mellan rökningen och lungkräftan. Och ju mer vi får detta kungjort och spritt bland allmänheten desto bättre är det. Jag tror att den enda vägen att komma tillrätta med de här frågorna är ökad upplysning. Och där är det väl pressen och radion framförallt, samt föredrag av enskilda personer i olika sammanhang, som är värdefulla för oss.

E. Ransemar: Vad kan man vänta sig av framtiden? En kraftigare ökning av cigarettförbrukningen?

Docent Birath: Jag är optimistisk och tror faktiskt motsatsen. På sista tiden har man kunnat se en viss nedgång i tobakskonsumtionen i Storbritannien, där det har arbetats och skrivits mycket i det här ämnet. Läkarna vid de kliniker, där man framförallt arbetar med de här frågorna, har i mycket stor utsträckning slutat röka. Det där tror jag kommer att sprida sig till läkarkå-

Forts. på sid. 18

SVENSK HEMSLÖJD

Hemslöjden har urgamla anor i Sverige.

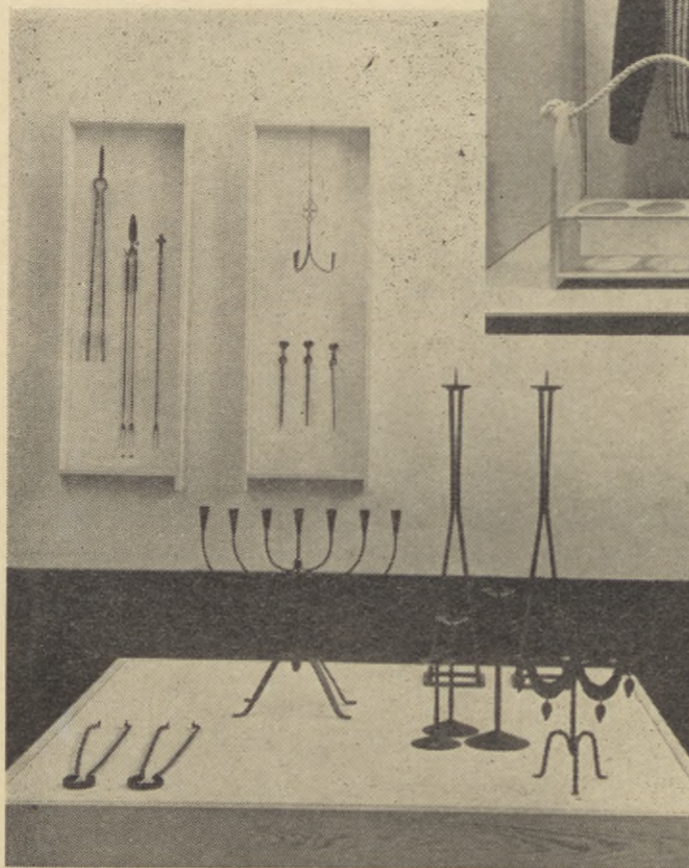
Människans kläder, husgeråd och redskap tillverkades ursprungligen alltid i hemmen; männen svarade huvudsakligen för träslöjd, smide och korgslöjd, medan textiltillverkningen i stort sett var kvinnornas gärning.

Ingenstans spelade hemslöjden en sådan roll som i vår rika bondekultur. De olika inredningsföremålen innebar en rikedom och skaparfröjd såväl i färg som form, men också de enklare husgeråden och redskapen för åker och äng var ofta omsorgsfullt och vackert formade.

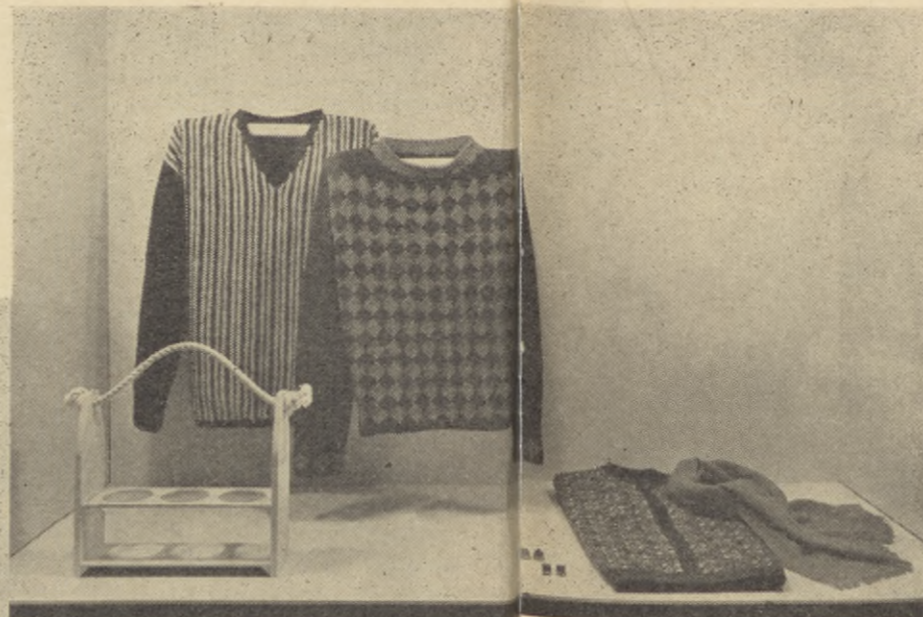
Men tillverkningen gällde nu inte bara det egna hemmets behov. Sedan långt tillbaka har man ägnat sig åt saluslöjd som yrke: spunnit, vävt, smitt, svarvat och flätat. I somliga bygder, där man hade lämpligt råmaterial och tillgång på arbetskraft, bedrevs en hemproduktion med gemensam, organiserad försäljning. I Västergötland gjorde "knallarna" under många århundraden handelsresor med produkter från hemtrakten: handduksväv, borddukar, täcken. Andra bygder hade andra specialiteter. I Vadstena knypplade man spetsar, i Malung finns en gammal tillverkning av skinnvaror.

Somliga trakter hade alltså naturliga förutsättningar för en viss sorts material och där byggde slöjden på detta förhållande. Gotland har haft får sedan urminnes tider; där har ullen följaktligen blivit hemslöjdens material framför alla andra. Där linnen trivts särskilt väl, där har också linnslöjden utvecklats. Men liksom man inte hade samma slags får i alla trakter och delvis därför fick olika artade ylevävnader, så var också linnen olika i olika trakter och gav skilda resultat i fråga om vävnad. Alla möjliga omständigheter kunde således bidra till att framkalla och utveckla en verklig ortskaraktär inom slöjden. Folklynnets olika karakteristiska drag var en annan faktor, som man inte får bortse ifrån.

Den moderna hemslöjdsrörelsen har i så stor utsträckning som möj-

Dekorativa hemslöjdssaker lockar till egna försök — men så här fina saker blir det nog inte genast!

ligt sökt värna och bevara de olika landsändarnas typiska slöjd.

Industrialiseringen höll på att bli anledning till hemslöjdens död. Men i samma ögonblick som den höll på att gå under, började en rörelse att söka rädda den gamla folkkonstens alster, och hemslöjdsföreningar bildades snart. 1912 söt de sig samman i ett förbund, Svenska hemslöjdsföreningarnas riksförbund, och i fjol kunde detta alltså se tillbaka på en 50-årig tillvaro. Fyrtio hemslöjdsföreningar är i dag anslutna till riksförbundet.

Hemslöjdens största produktion består av inredningstextilier: t. ex. mattor, gardiner, möbiltyger, filtar. Linne för duktyger och handdukar tillverkas i en mångfald. Broderier

och spetsar är specialiteter för vissa trakter. Stickningen har utvecklat sig oerhört. Träslöjden uppenbarar sig i många former, både som bruksting och prydnadsföremål. Smiden i järn, mässing och koppar och korg- och halmflätning är några andra produkter.

Liksom i gamla tider sker tillverkningen huvudsakligen i hemmen; man söker inom hemslöjdsrörelsen undvika ateljéslöjd med centralisering till städerna.

Det är ingen ovanlig inställning, att hemslöjd är något som enbart passar i lantlig miljö. Men hemslöjd är nu inte någon stil utan ett tillverknings sätt. Trots att den bygger på folkkonsten har den anpassat sig efter dagens behov och är inte bara

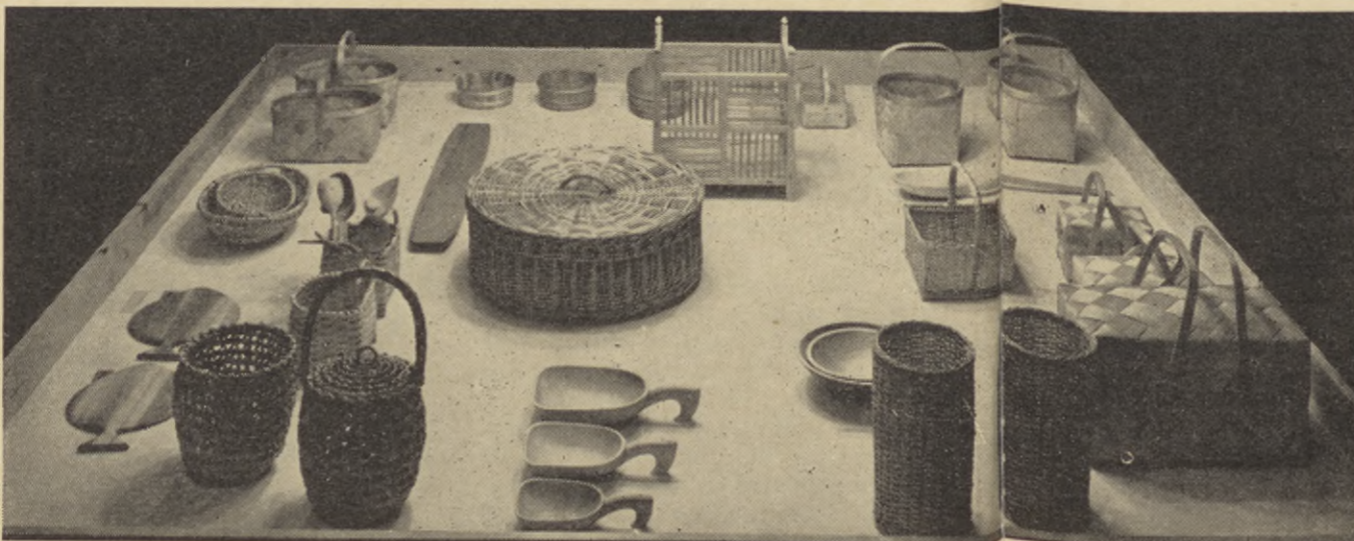
vacker utan också ändamålsenlig. Hemslöjden förvaltar ett gammalt kulturarv och gör det samtidigt levande i nutiden. Det är inte bara bruksföremål och dekorativa ting för hemmiljö som skapas, våra dagars hemslöjd svarar också för inredning och utsmyckning av offentliga institutioner.

Arlighet och bästa kvalitet i material och utförande är hemslöjdsproduktionens signum.

Jämsides med försäljningen utövar hemslöjdsföreningarna även annan verksamhet. Bl. a. meddelar man undervisning i olika slöjdgrenar: under 1961 anordnades 600 kurser och 250 föredrag i landet. Det "osynliga arbetet" är minst lika betydelsefullt: den allmänna rådgiv-

ning som hemslöjdsfärderna ger t. ex. i fråga om mönster och kvaliteter för befolkningens slöjd för eget bruk. Ett stort antal av landets slöjdare är handikappade, och här redovisar hemslöjden också för en social sida som är av stor betydelse.

Det är inte tu tal om annat än att intresset för handslöjden breddas med den allt mer ökade fritiden. "Att med sina händer forma en sak, där man får utlopp för sin fantasi och skönhetslängtan och som sedan utgör ett påtagligt bevis på kunnskap och flit, det stärker självkänslan och ger en arbetsglädje, som nutidsmänniskan inte har råd att undvara", har någon sagt. Här ligger en borgen för hemslöjdens fortlevande i framtiden.

Under luddiga vinterdagar fanns väl inte mycket att notera. Ändå fanns det folk i byn som satt och skrev långa brev till släkt och vänner, spretade med bläckpennan på linjerade ark, stoppade in budskapen i fodrade kuvert och skickade iväg. Det var utgående post. Ingående brev med nyheter utifrån var efterlängtdade. Byjäntorna som fått jobb på annat håll — ofta i stan — skrev flitigt hem till mammor och pappor, mest var det mammorna förstas som fick breven. Varför skrev nu flickorna så flitigt? Ja, det är väl inte så lätt att förstå för oss som alldeles glömt bort den sortens skrivkonst. Men vi kan tänka oss att "pigorna", som i stan på finare språk hette jungfrur och hembiträden, skrev av stolthet; de var på annat håll, upplevde nya saker.

Pigorna skrev om sina herrskap, deras vanor och dagliga liv. Tur att inte herrskapen fick läsa de breven. De ville nog inte bli presenterade som tjänstefolket såg dem i amatör-mässig beskrivning. Vi som gick i skolan av tvång — enligt folkskolestadgans bud — njöt av frifrisighe- ten i breven, "pigbreven" från stan.

Pigbrev var roligare än skolböcker. Skolböckernas språk var högtidligt, finkammat av lärda män. Allt hos skolböckernas folk var så ra-

Vi stod som fastväxta och tittade på taket.

Att bli botad för längtan till nya kulturupplevelser var både ljuvt och smärtsamt.

Pigbrev och radioknarr

sande ordentligt — perfekt och lyckligt. Inga snedsprång. När tog sig "fader Anders i Sörgården" en sup? Hände det aldrig att han grälade med "mor Anna"? Och den där gamla, kroniskt snälla "sagoberättande farmor" i Sörgården vid sin eviga vävstol! Inte ett knyst om reumatism och värk i armar och ben — och hade inte hon, likt de gummor vi såg i byn, förlorat varenda tand i munnen? Sörgårdsfolket var i sanning lyckliga, fria från snusbruk, svordomar, supar, gikt i lederna, sjukdomar och brister av alla de slag vi tycktes märka omkring oss.

Så mycket starkare framträdde svagheter i pigbreven, en spännande bredvidläsning till skolböckerna. I den här stilen kunde det låta: — Frun är mager och snipig i synen, men grosshandlarn ... med tjocka böxer, som ska pressas varje dag... dom är som stora potatis-säckar. Fy sjuutton å vara gift mä en sån fläskoxe! Man får trilla köttbul-

lar tills fingrarna blir skinnflådda för den matapans skull... på måndag ska han magpumpas har doktorn sagt... dä lär väl bli mycke å "pumpa" ur den magen! Frun gråter å är rädd han ska dö... men jag säger bara pumpa, snälla doktorn...

Det var enkla, osminkade sanningar. Ingen läroboksförfattare hade fått fila på de breven och lägga allt ordentligt tillräta. Vi läste breven i smyg och funderade. Det där med köttbullarna verkade ju inte klokt... först äta, sedan pumpa upp! Vad var nöjet med såna köttbullar? Vi började läsa pigbrev och byta pigbrev med varandra, precis som man byter bokmärken, läste på vägen till och från skolan. Det var

Text: KI-LO-WATT

Teckningar: SVEN BJÖRNSEN

sen. Inpass av en radiokunnig skolvaktmästare bekom oss inte ett dugg. Tittandet mot taket fortsatte, fantiserandet om luftrösterna tog fart varje dag — vi hade fått radiofeber hela bunten.

◇

Det var tyst under lektionerna, på rasterna tittade vi i skyn, fast där var ingenting att se mer än stängen och tråden på taket. En dag kom lärarinnan ned och frågade varför vi stod som fastväxta och tittade i skyn. Efter några stickfrågor hit och dit gick det upp för henne var skon klämde. Vi var radiosjuka! Sjukdomen hotade att spolia kunska-per och betyg för hela terminen. Nu kunde inte alla "botas" med en gång, dvs. lyssna på radio, eftersom hon bara ägde två par lurar, men två blev utvalda för radiolyssning varje kväll. Lottdragning avgjorde turordningen.

◇

Att bli botad för längtan till nya kulturupplevelser var både ljuvt och smärtsamt. Den minnesvärda afton då radiatorösten gjorde intåg i undertecknads själsliv bestods ett program kallat "sagan om alen och kornknarren". Troligen var radiolurarnas konstruktör släkt med äldre hantverkare i rakt nedstigande led, yrkesmän, som i äldre tider sysslat med att tillverka pinoverktyg för kättare och andra förbrytare. Radiolurarna klämde åt som ett skruvstäd kring skallen på den arme lyssnaren. Lärarinnan envisades med kaffeservering mitt under "lyssningen" och då ramlade några skruvar ur lurarna direkt i kaffekoppen.

Forts. på sid. 19

Björnson

Herrskapen ville nog inte bli presenterade som tjänstefolket såg dem i amatörmässig beskrivning...

hemligstämplad litteratur vi var ytterst försiktig med, kunskaper om en närgången verklighet, en sorts dagboksrealism förmedlad av enkla tjänsteflickor. I en del fall ljögs det väl friskt också i breven. Ofta så att pigan var mera betydelsefull än hon i själva verket var. Man ville gesken av att leva ett bättre liv i stan än därhemma i "bysladdret". Breven var kanske även en flykt från en ofta trist och pressande verklighet för de stackars byflickorna i stan.

◇

En plötslig händelse ställde de hemligstämplade pigbrev helt i skymundan. Lärarinnan, ung och med sin tid, hade köpt en radioapparat. Händelsen betydde en omställningsperiod i våra själar. Vi stod i flock som fastväxta på skolgården och tittade på den mystiska trädstängen med en tråd, som dragits uppe på taket. Slagsmål och

andra livliga lekar upphörde på rasterna. Vi tittade på taket, på den mystiska stängen och tråden, levde i rymden, tyckte oss höra röster som via tråden gick in till lärarinnan.

Ingen av oss hade sett en radioapparat i verkligheten, men en veckotidning lärde oss att en av rösterna genom luften hette Sven Jerling, en lång katekes som i sig själv såg ut som en radiomast. Jerring stod ända borta i Stockholm, lång och svajig, och ropade "Stockholm-Motala" så att det hördes över skogar, berg, dalar och vatten.

◇

Skolvaktmästarn var spydig mot oss, undrade om vi tänkte flyga eller om vi övade oss tills vi blev stora nog att ha stärkekrage om halsen. Dåtidens styva, vita kragar krävde att man tittade rakt upp, om man inte genom obetänksamma rörelser ville ha skavsår av kragen på hal-

■ HUR ÄR DET EGENTLIGEN...

Forts. fr. sid. 13

ren i stort — när de relativt nya teorierna har blivit accepterade. Och från läkarkåren skulle jag tro att det sedan kommer att sprida sig ytterligare. Så jag vågar faktiskt hoppas på en minskning i tobaksrökningen så småningom.

E. Ransemar: De preparat som framställts för att ta bort begäret till rökning, har de kommit till någon större användning?

Docent Birath: Det finns inte något motsvarande Antabus beträffande rökningen, tyvärr. Det har framställts ett silverhaltigt preparat, som kallas för Smokeless, i tablettform. Det har nog en viss effekt, men tyvärr leder det preparatet till en gråfärgning av hyn vid längre tids användning. Därför är det olämpligt att ordinera det. Det skall vara i rena undantagsfall och i så fall för mycket kort tid under kontroll av läkare. Det andra som har använts är lobelin, som sprutas in. Det har en viss effekt, kanske mest på det psykologiska planet.

E. Ransemar: Betyder ur medicinsk synpunkt filtercigaretterna ett framsteg i kampen mot rökningen?

Docent Birath: Det vet man faktiskt inte. När man inte vet exakt vad som ska filtreras bort ur röken så kan man ju inte heller konstruera ett filter som med säkerhet är effektivt, även om fabrikanterna påstår att det är det. Men som sagt, först måste man komma underfund med, vilka beståndsdelar i röken som är skadegörande. Nu har man vissa hållpunkter. Det finns t. ex. en del tjärbeståndsdelar, s. k. benzpyrener, som är kräftframkallande. Men det kan också finnas andra. Något, som kallas fria radikaler i röken, kan också vara cancerframkallande.

E. Ransemar: Kan man genom andningsfysiologisk undersökning få värden på huruvida dagligt rökande verkar konditionsnedsättande?

Docent Birath: Ja, det har gjorts på några håll sådana undersökningar och även hos oss här på Renströmska sjukhuset. Och då har det visat sig, att sedan man dragit några halsbloss så blir motståndet i luftrören betydligt större. Det blir, kan man säga, en lättare form av ett astma-

Vanmakt

Den blacka dagern nalkas i ultrarapid, sänker likgiltigt sin vacuumtratt över kantom där han sitter, hopplöst intrasslad i orgelns gallerverk.

Denn organist är i sanning ett med sitt instrument: han kan ej frigöra sig med egen kraft, ej heller avtvinga piporna en enda ton. Avskuren från varje möjlighet till befriande handling, sliten mellan desperation och resignation, skådar han världen som genom en plasthinna: ett krympande, överkligt gytter av former och färger.

Alltsammans är ett narrspel eller en ond dröm, säger han sig och undrar genast vad han egentligen menar därmed.

Om kyrkan åtminstone inte varit så gudlöst tom i denna vårens tid! Om himlen inte varit så avlägsen, kyrkoherden så frånvarande! Om inte dessa ständiga mässfall...!

GUSTAF RUNE ERIKS

anfall. Vederbörande har ofta ingen känning av det, men med noggranna metoder låter det sig påvisas, hur röken verkar sammandragande på luftrören och därmed ökande på motståndet för andningen. Och det kan i många fall, särskilt där andningsresurserna är klena förut, t. ex. hos en del lungsjuka, vara en mycket viktig sak.

E. Ransemar till sist: Vad har doktorn för råd att ge dem som ligger inne på sjukhus och som gärna vill passa på tillfället att lägga av med rökningen?

Docent Birath: Vi kan bara på allt sätt understödja det och det roliga är, att vi på senare tid spontant har fått höra, hur många patienter som bestämt sig för att sluta röka. Det stöd vi i första hand kan ge dem, det är upplysning av den art, vi talat om och det psykologiska stödet i form av samförstånd och samarbete. Sen kan vi naturligtvis hjälpa till med våra nervlugnande mediciner, när det kryper som allra värst i kroppen av rökbehovet. Det var inte

så förfärligt länge sedan jag hade en kvinnlig patient som var storrökare — hon rökte 40 cigaretter om dan. När hon fick klart för sig hur skadligt det var för hennes luftrör, slog hon näven i bordet och bestämde sig med en gång för att sluta. Det gjorde hon på egen hand, kan jag säga, helt och hållet. Annars brukar det vara vanligt att man ligger inne här på sjukhuset för en rökavvänjning, men hon klarade av det ändå. Så det kanske inte är så fruktansvärt svårt, som det ofta utmålas, även om jag inte på något vis vill förringa svårigheterna.

Schacklösning

Lösning till E. Zepplers schackproblem: 1. Dd8! (Ett s. k. "antikritiskt" drag som passerar det "kritiska" fältet d7.). 1.—, Sel. 2. Td7! (Det kritiska draget: vit intar fältet d7 och åstadkommer på så sätt den enda rätta dubbleringen av sina tunga pjäser.) 2.—, Sd3. 3. Txd3 osv. med matt i nästa drag. Hade vit varit tvungen att slå på d3 med damen, skulle svart blivit pattsatt!

Själva radioapparaten var försedd med massor av trådar, utdragna kring stolar och bord, och då lärarinnan trampade på trådarna med sina högklackade skor gallskrek Sven Jerring som om han plötsligt fick hårda slag under bältet, mitt under sin idylliska sagostund.

◇

Vid hemkomsten skulle naturligtvis en redogörelse lämnas, om vad radiomannen sagt, för övriga familjemedlemmar. "Lyssnaren" var oförmögen att reda ut alla skrik, knarr och mystiska ljud radioupplevelsen innefattade. Det blev en ordentlig avbasning. Att "bli bjuden på radio" och sedan inte veta vad man blivit bjuden på var höjden av oförmåga hos en skolpojke, vars enda uppgift var att lära sig saker och ting. Att Sven Jerring gallskrek och att åtskilliga skruvar var lös i lärarinnans radioapparat godtog ingen människa som ursäkt. Någon s.k. radiokritik existerade inte på den tiden och allra minst i vår by. Trots allt borde minnet av lärarinns radikala sätt att bota vår radiosjuka på något sätt hugfästas i större sammanhang. Hon och hennes ålderdomliga "lur-radio" vore värd att avbildas i olja och sättas upp på hedersplats i nya radio- och TV-huset i Stockholm — vid sidan av Sven Jerring och andra berömda hallåare.

Problem med hund

Vill doktorn skriva ut ett avmagringsmedel. Sussi börjar bli fet...

Den moderna romanen hoppar fritt omkring på sidorna — inte som i gamla tider då författaren tuktade sina figurer, lät dem framträda efter strängt linjerat mönster. De nya författarna hoppar, som sagt, fritt omkring; de är inte bundna av mönstret, klipper ihop människorna lite hur som haver i handlingen och klipper av när romanen är färdig på så där 290 sidor. Sven O. Bergkvist använder den hoppande tekniken i sin roman *Sagoålder* (Tiden) och han gör det på ett mästertligt sätt. Socialvårdare, grevar, fullmäktigeordförande, omskolningsfall och fabrikörer blandas med bisittare, såsom Förste packaren och Andre packaren. En grevinnan finns också med, men huvudpersonerna är Sam, omskolningsfallet från ssanatoriet, och hans flicka, även hon ett komplicerat fall. Sven O. Bergkvist har med detta nya grepp lyckats skapa en sorts social-medicinsk komedi i modern tidsmiljö. Berättarstilen tycks höra ihop med TV-åldern och författaren har med denna bok visat att han besitter oförbrukade litterära resurser, att han inte står

BOKTT

och stampar på samma fläck — berättarglädjen och humorn är ytterligare ett plus på vägen.

På Sten Hagliden behöver man inte sätta rubriken "kanske en diktare" — han är det redan och på ett övertygande sätt. För en gammal diktläsare är hans utflykter på poetiskt torrlagda områden smått chockerande: matematik och språklära tillhör ju inte direkt poetiskt fruktbara marker. Men det går att få lyran att klinga även i räknesätten:

Hur har ditt tecken
blivit ett kors, Addition?
Du som samlar i lador,
du med hamsterns anda,
du med summans fettvalk
under strecket — hakan,
ditt ansiktes slut.
Hur har du kunnat hämta
ditt tecken från Golgata?

Lika säker håller diktaren sin lyriska kniptång över grammatiken, när han konstaterar att "Utropstecknet" är "en droppe som faller helt orimligt med spetsen nedåt" och sedan frågas "hur skall

kommats spröda grodd kunna slå rot i pausen". Sten Hagliden är en lyriker med skärpa och osedvanligt ren klangbotten — hans nya samling *Klackjärn, klockjärn* (Norstedts) gör skäl för namnet den fått.

*

En klassiker inom filosofin, *Etik* av G. E. Moore (Orion, Bonniers), har äntligen kommit i svensk översättning. En yttlig granskning gör kanske ett naivt intryck. Filosofens malande kring teserna, lust och olust, om hur vi gör en viss handling i stället för en annan handling, utvecklar sig i det oändliga och blir en smula prövande. Den som har tålmod ska dock finna att detta sätt att leta sig fram är oändligt berikande. Man kan inte undgå att pröva sina värderingar med ledning av den gamle, exakte engelsmannens filosofiska trapets. Vi kan gott instämma i vad som sägs i förordet; att vi inte bör läsa en filosof för att få tag i hans slutsatser, utan för att begagna det skrivna som utgångspunkt för eget tänkande. I den meningen är *Etik* en mycket bra handbok.

*

Så har vi till sist radions och TV:ns arga unga män, Herbert Söderström och Lars Ag, och deras uppgörelse med "påtryckningsgrupper" och andra vedervärdigheter radiomän ställs inför. Även den som saknar erfarenheter framför mikrofonen förstår att det är svårt att dela upp "kakan", dvs. lyssnarna, åt de politiska partierna, åt organisationsfolk, som gärna vill sprida sina åsikter. De regler radiofolket redovisar i boken *Samhällskritik i Radio och TV* (Tribunserien, Bonniers) för sitt handlande är svåra på papperet — än svårare i praktiken. En radioreporter vill naturligtvis göra ett "njutbart" program. Politiker och organisationsfolk — om man bortser från vissa trimmade toppmän — är inte alla gånger så njutbara att lyssna till eller titta på. Det är råmaterial som ska hyfsas till. De uppträdande ska putsas och klippas — är programtiden 40 minuter och debattdeltagarna 4 personer, blir det 10 minuter på var och en. Varje radioman önskar väl sig i hemlighet en apparat som direkt kan dirigera stämband och minspel — vilken tillgång i radio- och TV-åldern! — men den maskinen är inte uppfunnen än. Och organisationsfolk lär väl alltid förbli ett bångstyrt släkte, vilket inte hindrar att man läser den här boken. Den ger många aspekter på ett svårt jobb för dem som ska sköta om taktspinnarna i offentlighetens breda bröst.

S. H.

Gamla Stan, eller staden mellan broarna, är Svea rikets hjärtpunkt och har så varit sedan sju sekler tillbaka.

"Fattig i sin rikedom" — så har Vera Siöcrona, Gamla Stans profet numro ett, karakteriserat sin stadsdel. Visst är det så att rader av hus, ibland hela gränder är förfallna, menar hon. Men ändå besitter Gamla Stan rikedomar som inget förfall har kunnat förskingra.

"Den som vandrar i gränderna behöver inte vara lyhörd för att förnimma ett sus av historiens vingslag, inte heller särskilt skarpsynt för att se spåren av de stora epoker i vår konsthistoria.

Vad som behövs är en smula fantasi. Då försvinner de grå grändernas fattigdom och ger plats åt den välbevarade bilden av en medeltida stad. Då träder stormaktstiden fram

GAMLA STAN

Reportage: Nils-Eric Björsson

i sin prakt och lär oss beundra vad ett litet men handlingskraftigt folk skapat av skönhet. I sanning, Gamla Stan är rik i sin fattigdom!"

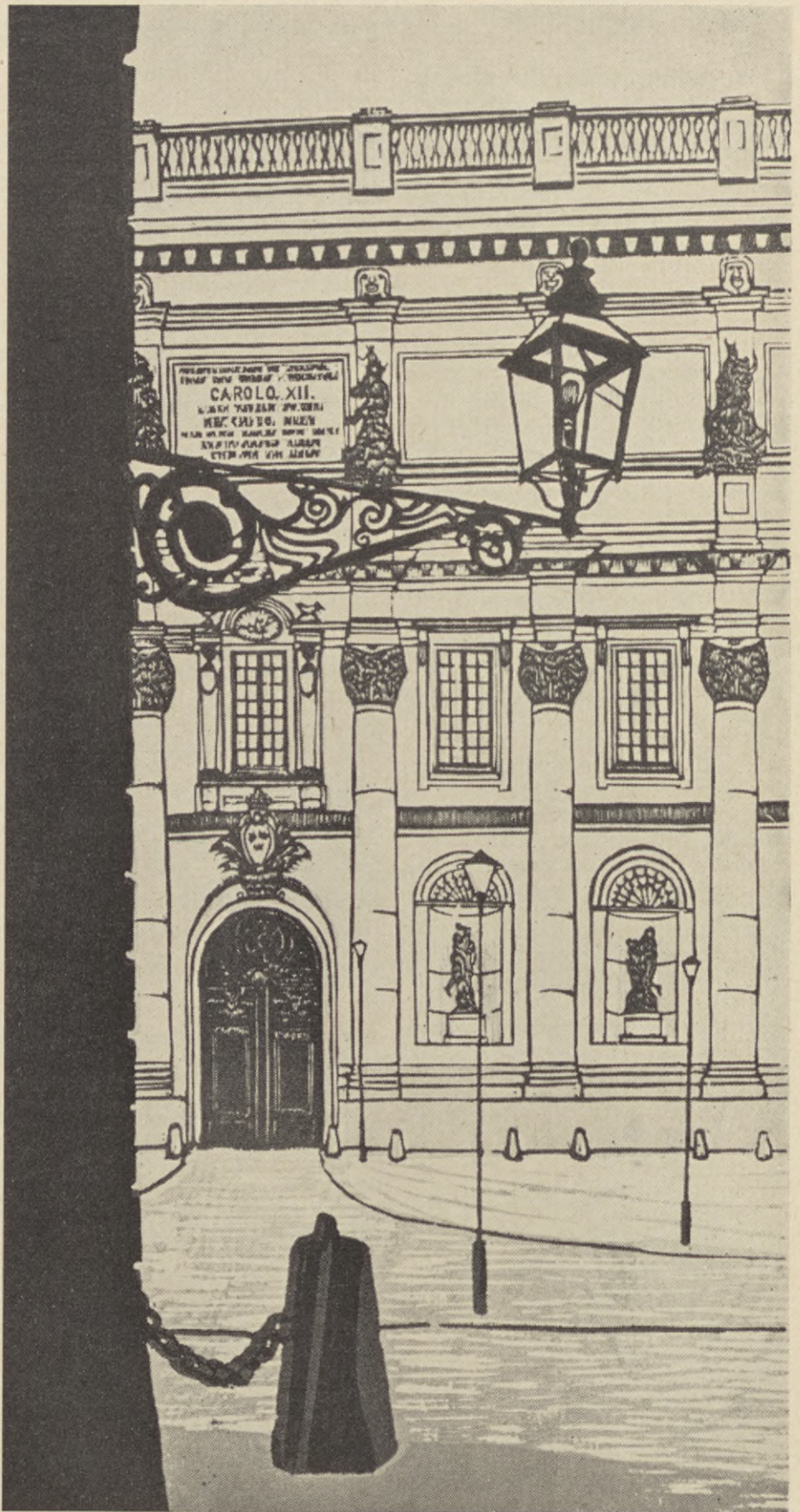

Finns det något bevarat från den allra äldsta tiden? frågar sig besökaren. Av den stad som på 1200-talet här började byggas. De små trähusen är borta, likaså den äldsta stadsmuren med tinnar och torn.

Men stadsplanen, grändbildningen är i stort sett densamma som när invånarna under Birger Jarls tid trampade upp de första stigarna, gränderna löper än i dag som under folkungarnas tid, lika oregelbundet.

Många gånger har stadsplanerarna varit nära att göra om Gamla Stan. Vid mitten av 1800-talet föreslog man t. ex. att hela Gamla Stan skulle jämnas med marken och lämna plats för hyreskaserner.

Vad som intresserar, eller rättare sagt fascinerar besökaren mest är naturligtvis individuellt: den nämnda stadsplanen, palatsen, de trånga gränderna, den stolta Hansafasaden mot Saltsjöns blå vatten vid Skeppsbron.

Gamla stan med sin detaljrikedom och omistliga skönhetsvärden är en välgörande kontrast till 1950-talets likriktade stadsbyggd.

Men det som är dyrbarast för invånarna kan man nog återfinna i Vera Siöcronas formulering: "Den atmosfär av sammanhållning och tolerans som finns i grändstaden och förmodligen funnits här så länge kung, koling och konstnär bött sida vid sida i en stad som är för liten för att kunna ge rum åt klassgränser eller ghetton, för liten också för att kunna släppa in det kylslagna främlingskapet."

Fyra århundraden efter den första bebyggelsen upplever staden mellan broarna en storhetstid: under Gustav II Adolf. Nu får Gamla Stan ett nytt ansikte och står inte tillbaka för de stora städerna på kontinenten. En lång rad av vackra hus växer upp längs gränderna, adelspalats som ger delar av staden en fläkt av stormaktstid.

Det var slottet som var kärnan för

Forts. å sid. 7

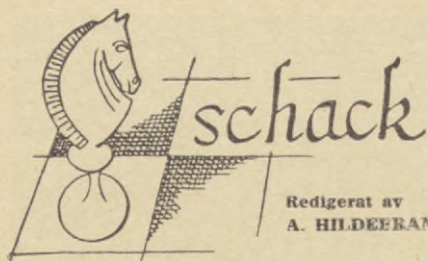
GÄSGRÄND

STORTORGET

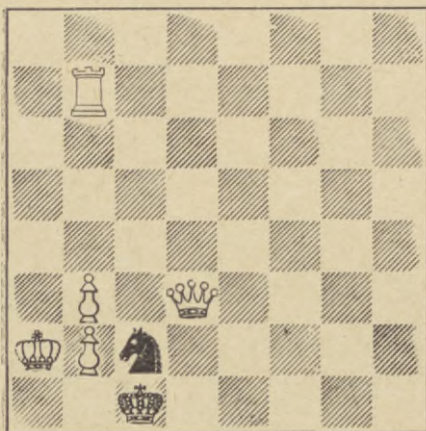

STEN STURE på sin egen stridshingst

Redigerat av
A. HILDEERAND

PROBLEM
av E. Zepler
Schwalbe 1937

Matt i 4 drag.

Ett s. k. "logiskt" problem av den berömde tyske komponisten. För dem som inte handskas rätt med vits "tunga artilleri", återges lösningen på sidan 18.

Jämn stadsmatch Leningrad—Moskva

Den ärligen återkommande stadsmatchen mellan Moskva och Leningrad, som denna gång utkämpades i Sovjets andra stad, blev en knapp triumf för Moskva, som vann med 40,5—39,5. Segern vanns tack vare stormästarna vid de fyra första bordet, som i dubbelronden tog 5,5 poäng mot Leningrads 2,5. Ett av de mest spännande partierna spelades mellan Averbach och Tajmanov. Den förstnämnde hade revansch att kräva för nederlaget i sovjetiska lagmästerskapet en vecka tidigare och gick som synes till verket med stor energi.

*

Averbach—Tajmanov: 1. c4, g6. 2. d4, Sf6. 3. Sc3, Lg7. 4. e4, 0—0. 5. Le3, d6. 6. f3, Sc6. 7. Dd2, a6. 8. 0—0—0, Ld7. 9. Lh6, b5. (Tajmanov, som brukar behandla spelöppningen "klassiskt" väljer denna gång en mycket skarp variant.) 10. h4, e5. 11. Lxg7, Kxg7. 12. Sge2, Sa5. 13. Sg3, Sxc4. 14. Lxc4, bxc4. 15. h5!, De7. 16. f4, Tab8. 17. dxe5, dxe5. 18. f5, Th8. 19. fxg6, hxg6. 20. Dg5, Db4. 21. Td2, Tb6. 22. Tf1, Thb8. (Svart hotar nu med damoffer på c3, men motangreppet kommer för sent. Vit behåller initiativet.) 23. Dxe5, Te6. 24. Dxc7, Tb7. 25. Df4, Lc6. 26. hxg6, fxg6. 27. Dg5, Sh7. 28. Sh5†, Kh8.

JULPRISTÄVLINGAR

Som vanligt har Status tävlingsavdelning rekord i "lösningslust" (nytt ord!) med massor av tävlingssvar. Julbildkrysset har som vanligt lockat de flesta in på tävlingsbanan, medan besökarna i höghuset var färre. Man vågar kanske gissa att de kända personerna i höghuset var en smula svåra att få tag på — de som skickat in svar har dock i regel hittat rätt personer. Med hänsyn till svårighetsgraden visar detta stor intellektuell spänst hos svenska folket — god fortsättning!

Lösning

1. Albert Engström
2. Hjalmar Gullberg
3. Nils Ferlin
4. Erik Lindorm
5. H. C. Andersen
6. Erik Axel Karlfelt
7. J. O. Wallin
8. Olle Hedberg
9. Lars Ahlin
10. Erik Lindegren

JULBILDKRYSS

Pristagare: 1:a pris 50 kr Ingegerd Gustafsson, Huskvarnavägen 92 B, Jönköping. 2:a pris 25 kr Stina Nygren, Solby R 601, Södertälje. 3:e pris 15 kr Barbro Wikander, Ellen Friesgatan 17 II, Hägersten. 4:e pris 10 kr Signe Magnusson, Ryttaregatan 4 B, Göteborg N. 5:e pris 5 kr Hans Andreasson, Ostgatan 14, Göteborg S.

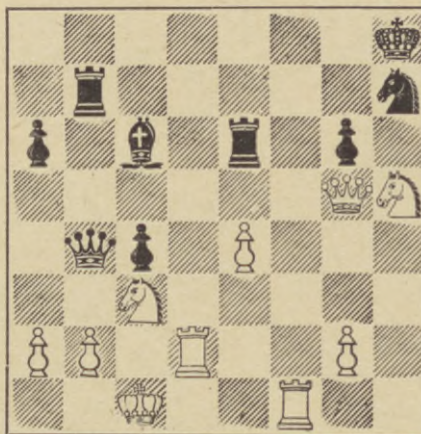
Lösning

ÖLJOBB — GAULLE — VAXLJUS — SF — SÄGAS — HA — BALI — ROTE-BROTÄG — KAKELUGN — NU — BIN — SKENBAR — ILSK — TENDENS — RYTA — RETUR — SKY — GASLYKTA — SKED — TISTEL — ELD — KANA — SÄDD — KONJAK — OSCAR — BÖRJE — MER — LUND — KAMEL — SLIPS — HJÄRTA — DAM — FARA — NUNA — REVAL — RARA.

Julbesök i höghuset

Pristagare: 1:a pris 100 kr Ragnild Hedenmalm, Göljemålagatan 23 A, Nybro. 2:a pris 50 kr Gunnel Blomdahl, Proviantgatan 18, Kalmar. 3:e pris 25 kr Birgitta Hellgren, Stagneliusväg 30 nb, Stockholm K. 4:e pris 15 kr Karin Edqvist, Snorrevägen 35, Bromma. 5:e pris 10 kr Asta Ståhl, Gröndalsvägen 52, Stockholm SV. Extra pris, Status under 1 år: Birgitta Valund, Holms väg 3 B, Åby (Ög1), Disa Sterner, Box 27, Gullaskrubb, Ruth Moberg, Trädgårdsgatan 7, Södertälje.

Duktigt gjort av damerna att ta hem samtliga vinster i tävlingen — Status tävlingsredaktion ber att få framföra en respektfull gratulation!

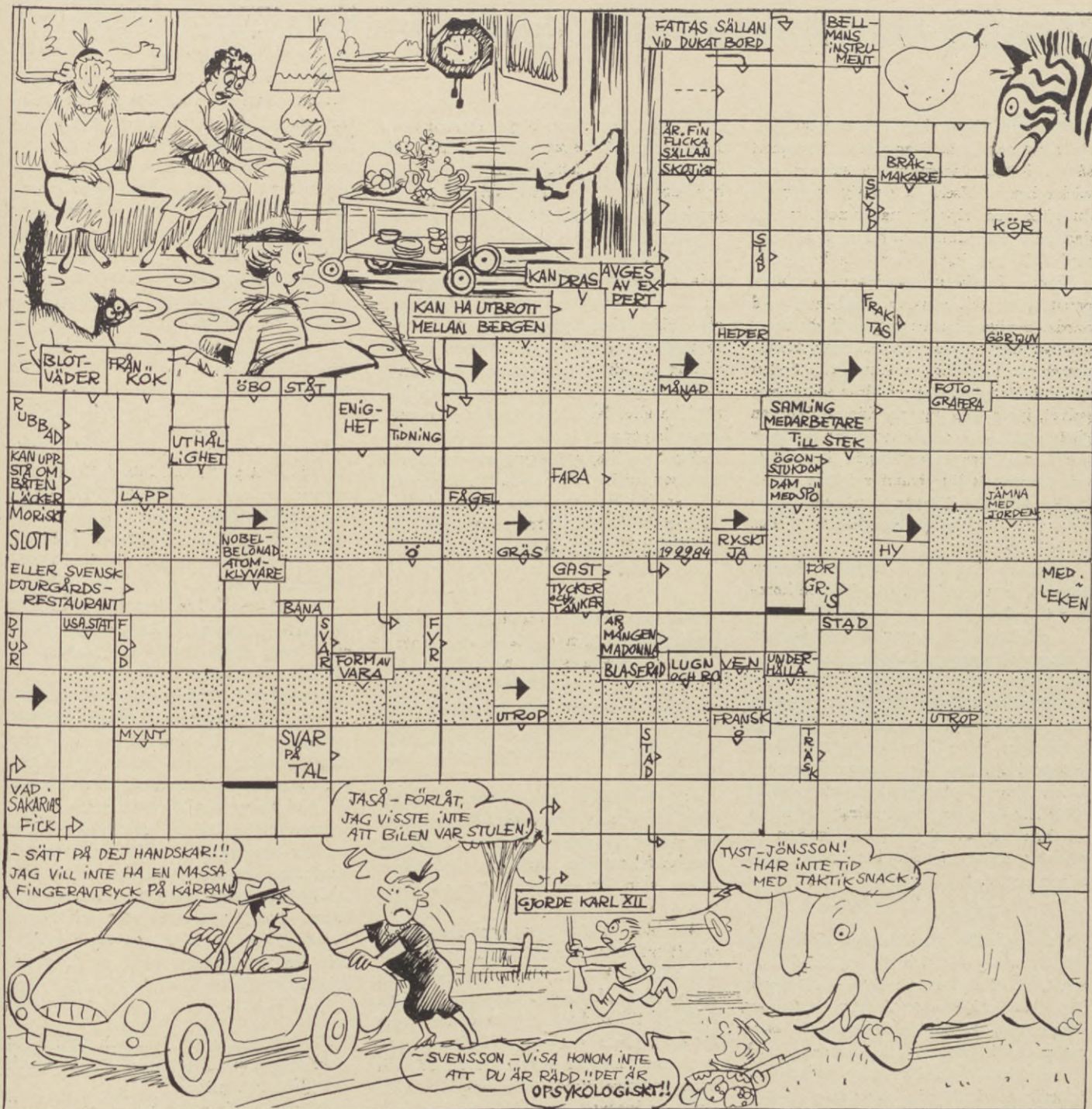
(Hoten blir allt fler, och man kan knappast hitta något tillfredsställande försvar för svart.) 29. Dh6!, De7. 30. Sf4, Df7. 31. Tfd1 (direkt avgörande var 31. Td8†, Le8. 32. Sxg6†!, Txg6. 33. Tx†f7!), Tf6. 32. Td8†, Le8. 33. Scd5, c3. 34. Sxf6, cxb2†. 35. Kb1, uppg.

Trolovade 1963

TICK

— Ska vi byta ringar?

Bildkräys nr 2

Namn

Adress

Postadress

Vårt februarikräys rymmer som ni ser lite av varje från olika områden i vårt liv och leverne. Sätt i gång — lycka till!

Lösningarna måste vara Status redaktion, Box 4149, Stockholm 4, tillhanda senast den 10 mars. För att få delta i tävlingen skall tävlingsbrevet vara märkta "Bildkräys nr 2". — Tre priser utdelas som vanligt, nämligen ett på 25, ett på 10 och ett på 5 kronor. Lösning och pristagarnas namn meddelas i Status' aprilnummer 1963.

Varma brev kommer om sommaren

Hela natten ligger hon och vrider sig i sin säng och smågråter ibland i sömnen så att fröken Josefa måste gå upp och väcka henne. Usch, så svettig du är, är du sjuk och vips är nattlinnet av och den våta handduken vandrar i sällskap med kalla rysningar över hela kroppen.

Fröken Josefa ger kuddarna en sista omruskning och stoppar om henne med hårda, beniga fingrar: nu skall du sova. Stearinljuset blåses ut. Halmmadrassen prasslar i mörkret en stund till. Sedan tystnad. Månstrimman vandrar sakta över golvet, lyser i springorna där sandkornen glittrar som diamanter, avslöjar sandaler och baddräkter kringslängda i rummet och tänder ett ljus framför fröken Josefafas krucifix. Det hänger på väggen, omgivet av en uttorkad ljungkrans. Ljung, ljung från heden...

Gardinen fladdrar, skuggorna dansar. Sömnen kommer tillbaka. Drömmen kommer tillbaka.

...och heden är så stor så lång där hon springer i solgasset. Det dunkar i huvudet, fortare, fortare, svetten rinner i ögonen. Hon anstränger sig till det yttersta men avståndet till den vita, dammiga landsvägen tycks öka ständigt. Fötterna fastnar i ljungen, hon stretar emot och faller. Ifrån landsvägen kommer ljudet av bussmotorn och hon springer igen, nu ser hon pappas vita skjorta, bussen är närmare, fortare, fortare, hinner inte, hinner inte...

Fröken Josefa gör i ordning matkorgen och förmanar — drick din mjölk, ät upp ägget, du Olek kamma dig — som varje dag. Som varje dag vandrar dom över ljungheden, går in i tallskogen där barren sticks i fötterna och kommer ut på andra sidan. Nedanför flyter floden som är grön och lockande i värmen.

Först bygger dom ett slott. Med gångar och många torn och vallgravar och broar. Sen tröttnar dom på det och bygger tunnlar istället. Sanden är het och torr ovanpå, så att man sjunker till anklarna, men under är den våt och svalkande, särskilt om man gräver små hål och stoppar fötterna i dom. Om man gräver djupt kommer man till vatten och fröken Josefa säger att det är samma som i floden. Fast det ser inte ut att flyta.

De kliver försiktigt i vattnet och plaskar vid sandstranden när det är grunt. Längre bort finns det virvlar och hål i botten och fröken Josefa säger att man kan drunkna. Hon är rädd för att drunk-

na — som den gamle Wojciech som brukade komma med svamp och blåbär — och känner sig för i sandbotten. Vattnet räcker bara till midjan, men det gör inte så mycket. Sedan springer alla tre och rullar sig i sanden.

Så brukar det vara varje dag under hela sommaren, utom när det regnar. Då sitter man på glasverandan och blåser såpbubblor eller bygger telefonförbindelse mellan verandan och rummet i övre våningen. I dag är det vackert och varmt — som i går — men hon har ingen lust att leka eller bada. Hon tänker på gårdagen och pappa och det gör mycket ont.

Där hon ligger i skuggan av en tall har hon utsikt över hela strandremsan och en bit av den andra stranden. Den känner hon ifrån förra sommaren. Det var mycket bättre då.

Gott det smakade att äta smörgåsar i gräset utanför den gamla klosterruinen.

Fröken Josefa sitter på en handduk och virkar energiskt. Hon har lagt en vit näsduk över hjässan och klistrat ett grönt blad på näsan. Fröken Josefa ser löjlig ut just nu och dom fnissar bakom hennes rygg.

Apa — tänker hon — svin, käring, häxa! De värsta orden hon känner, men inte vågar säga högt. Det är ju fröken Josefafas fel att hon kom för sent, att hon nästan kom för sent när det var så viktigt.

Hon blev så glad när pappa ringde och sa att nu mår jag bra, kommer på söndag och då skall vi vara tillsammans och prata. Men på söndag morgon fick hon ändå gå till floden som alla andra dagar för att pappa sover, pappa får inte störas, sa häxan, han är mycket svag än och behöver vara ifred. Som om hon ville honom nånting illa.

Det är nog bäst att du gör som fröken Josefa säger, sa mamma, annars blir hon ond. Och häxan vann som vanligt. Hon fick gå till floden fast det var så viktigt att träffa pappa efter alla dom veckorna och berätta. Berätta vad? Först tänkte hon skvallra på häxan men avstod ifrån det. Pappa skulle säkert bli ledsen och det får han inte vara.

Hon är så hård i fingrarna, häxan. Särskilt när hon tvättar en i ansiktet och öronen om kvällarna. Och sen skall man knäböja i sängen och säga sin aftonbön, inte för fort, inte svälja orden, "sa jag

inte hur du skall hålla händerna", amen. Inte hålla armarna under täcket, nu sover vi allihopa, mörkret och skuggorna.

Men hon kunde i alla fall berätta att hon inte längre är rädd för den vita hästen som brukar stå och tugga gräs i närheten av pensionatet. Nej då, nu sträcker hon fram handen med sockerbiten och hästen tar den försiktigt med sina mjuka läppar och tackar. Hon är nästan säker på att han tackar, jo det var just det hon tänkte fråga om — om hästar kan tacka, om dom säger nånting på sitt hästspråk.

Och så det att hon kan multiplikationstabellen nu, men Olek kan inte trots att dom läser tillsammans varje eftermiddag med fröken Josefa. Och så skriver hon mycket snyggare än han.

Hon låg som vanligt under tallen och stirrade slött på floden. Häruppfifrån kunde man se hur den slingrade sig innan den nådde den lilla staden Sulejowo. Därifrån kom det lilla tuff-tufftåget, rökmolnet syntes ovanför träden och hon följde det med ögonen.

Plötsligt kände hon hur hjärtat gjorde ett hopp — bussen skulle ju gå en kvart efter tåget. Pappa skulle med bussen. Då började hon springa.

Stanna, skrek häxan, vart skall du?

Hon bara sprang. Först genom skogen, uppåt, uppåt, sedan neråt igen. Kvistarna slår i ansiktet, sedan hoppa över diket, sen kommer ljungheden, solen gassar, fötterna känns som bly. Hon springer och kommer till landsvägen en kort stund före bussen. Hon springer rakt i pappas armar. Han är orolig för henne — inte skall du springa på det sättet! — och ledsen över att behöva åka och lämna henne så här, men bussen är obeveklig och för bort honom. Utan att hon fått tillfälle att förklara.

Hela natten ligger hon och vrider sig i sin säng. Drömmer samma dröm om och om igen. Och gråter.

Fröken Josefa säger för en gångs skull ingenting. Hon kanske känner sig skyldig? Virkningen ormar sig över handduken. Det skall hon, häxan ha på sina lakan. När hon gifter sig. Det sa hon själv. Om hon hade varit i korpralens ställe, han som brukar komma ibland när dom är hemma i stan, då skulle hon inte vilja gifta sig med fröken Josefa. Men hon kanske är snällare mot honom. Häxan, häxan, när skall du åka till Blåkulla — sjunger dom när fröken Josefa inte kan höra. Mera vågar dom inte.

Klockan blir fyra så småningom och häxan ger tecken till samling. Dom går hem. När dom närmar sig pensionatet ser hon att Marcin står vid grinden. Mar-

DISTRIKTSREGISTER för hjärt- och lungsjuka

BLEKINGE LÄN

Blekinge Läns Centralorg. för Hjärt- och Lungsjuka, Box 95, Karlskrona. Ordf. Alva Bengtsson, Gustavsbergsv. 19, Karlshamn. Tel. 115 66.

Fur: Furs Patientförening. Tel. Karlskrona 970 70.

Karlshamn: Ordf. Sven Melin, Hästaryd, Mörrum.

Karlskrona: Ordf. Axel Hansson, Mariebergsv. 22, Gullberna. Tel. 220 39.

Ronneby: Ordf. Eric Andersson, Snäckeg. 4. Tel. 1489.

GOTLANDS LÄN

Gotlands Konvalescent- och Patientförening, Adelsg. 19, Visby. Tel. 128 38. Ordf. Åke Svensson, Bergmansg. 29, Visby. Tel. 148 75.

GÄVLEBORGS LÄN

Gävleborgs Centralorg. för Hjärt- och Lungsjuka. Ordf. Sven Pettersson, Kvarnv. 9, 1/2 tr., Bollnäs. Tel. 0278/108 41.

Bollnäs: Ordf. Gunnar Dunkholtz, Björktjärna, Box 931.

cin som är brevbärare och brukar skoja och skämta med henne. Det är han som kommer med dom varma breven.

*

Hon skiljer på kalla och varma brev. Kalla brev kommer genom brevlådan i stan. Där har brevbäraren bråttom och man ser honom nästan aldrig. Man hör bara hans steg i trappuppgången, sedan rasslar breven in genom öppningen i dörren, frusna och likgiltiga. Stackars brev, tänker hon ofta, ingen bryr sig om dom.

Varma brev det är dom som Marcin har med sig. Han kommer cyklande i vägdammet, svänger in genom grinden och hoppar av. Så tar han av skärmösson, lyfter armen och torkar sin svettiga panna med avigsidan av handen. Hu, så varmt, säger han och pustar, inte lätt att cykla i den här hettan. Väntar lilla fröken på brev? Få se, få se — han blåddrar och letar i sin läderväska — nehej, inte i dag men det kommer nog i morgon.

*

Så där skojar han alltid. Hon vet att det är bara skämt — hon har aldrig i sitt liv fått något brev. Men hon tycker bra om Marcin. Ibland hjälper hon honom att läsa namnen på kuverten — han säger att det är fel på glasögonen, men hon vet att han inte är vidare fin på att läsa. Hon låtsas aldrig om det och han betalar med att säga att hon är duktig, duktigare än doktors flicka som är större, men ändå inte kan läsa handskrivet.

Mira Teeman

Patientföreningen, Sanatoriet. Tel. 0278/131 65.

Gävle: Ordf. Ture Edbom, Skomakarg. 18 A. Tel. 026/285 83.

Hofors: Ordf. Erik Karlsson, Björkhagsg. 36. Tel. 0290/202 71.

Hudiksvall: Ordf. Valter Stenberg, Träskgat. 18.

Ockelbo: Ordf. Thorsten Andersson, Box 115, Norrsundet. Tel. 221 54.

Sandviken: Ordf. Knut Elfström, Polhemsg. 11 A. Tel. 026/536 09.

Strömsbro: Selggrens Sanatoriums Patientförening. Tel. 026/294 75 (Gävle).

GÖTEBORG OCH BOHUS LÄN

Hjärt- och Lungsjukas Samorg. i Göteborgs och Bohus län (Hälso), Packhusplatsen 2, Göteborg C. Tel. 031/11 96 02.

Göteborg: Fritidshemmet, Andra Långg. 48. Tel. 031/14 96 69. Ordf. Olof Carlsson, Forsstenag. 413.

Göteborg 17: Patientföreningen, Renströmska sjukhuset.

Rävlanda: Patientföreningen, Sanatoriet.

Uddevalle: Kassör Henning Stahl, Lagerbergsg. 47. Tel. 129 23.

HALLANDS LÄN

Hallands Hjärt- och Lungsjukas Centralorg. Ordf. Sune Nilsson, Fabriksg. 24 B, Falkenberg. Tel. 129 86.

Falkenberg: Ordf. Sune Nilsson, Fabriksg. 24 B. Tel. 129 86.

Halmstad: Ordf. Göte Svensson, Linehedsväg. 1. Tel. 156 80.

Kungsbacka: Korr. Stig Sigvardsson, Dahltuna, Fjärås. Tel. 0300/440 68.

Ullared: Fagereds Patienters Understödsförening. Tel. Lia 11.

Varberg: Ordf. Alrik Nilsson, Box 28, Apelviksstrand. Tel. Kustsanatoriet.

JÄMTLANDS LÄN

Jämtlands Läns Konvalescentförening, Brunflöv. 19, Östersund. Tel. 163 81.

Ordf. Sven Widegren, Biblioteksg. 37 B. Tel. 215 89.

Östersund: Sollidens Patienters Understödsförening.

JÖNKÖPINGS LÄN

Centralorg. för Hjärt- och Lungsjuka i Jönköpings län, Postfack 658, Jönköping 3. Ordf. Josef Svensson, Gröna Gatan 22 B. Tel. 036/137 66.

Eksjö: Lungklinikens Patientförening. Tel. 1537.

Jönköping: Ordf. Stig Johansson, Pl. 9365, Norrahammar. Tel. 036/608 37.

Värnamo: Ordf. Erik Ström, Åkersberg. Tel. 0370/131 64.

KALMAR LÄN

Kalmar Läns Centralorg. för Hjärt- och Lungsjuka. Ordf. Carl Hellström, Ståthällareg. 13, Kalmar. Tel. 0480/147 37.

Kalmar: Ordf. John Carlsson, Sjöbringsv. 3. Tel. 0480/114 33.

Målilla Kyrkby: Målilla Patienters Understödsförening.

Nybro: Ordf. Eric Robertsson, Brokagärde. Tel. 0481/105 44.

Oskarshamn: Sekr. Irma Carlsson, Alléväg. 11 C.

Vimmerby: Ordf. Stig Gustafsson, Skolg. 9, Hultsfred.

Västervik: Sekr. Rune Claesson, Bang. 12 C. Tel. 0490/149 13.

Öland: Ordf. Carl Nyhlén, Solhem, Lötorp. Tel. Dödevi 102.

KOPPARBERGS LÄN

Dalarnas Hjärt- och Lungsjukas Centralförening. Ordf. Erik Skoog, Box 259, Kvarnsveden. Tel. Borlänge 0243/322 43.

Avesta: Ordf. Karl Lindskog, Slagg. 6. Tel. 0226/513 02.

Borlänge: Ordf. Knut Björnstad, Box 28, Kvarnsveden. Tel. Borlänge 0243/327 90.

Borlänge 2: Borlänge Silikosförening. Ordf. Karl-Henrik Andersson, Box 3285.

Falun: Ordf. Arne Jonsson, Gammelv. 26. Tel. 023/156 54.

Högbo Patientförening, Falun. Tel. 023/137 00.

KRISTIANSTADS LÄN

Kristianstads Läns Centralorg. för Hjärt- och Lungsjuka. Ordf. Elliot Nylander, Gethornskroken 8 A, Hässleholm. Tel. 129 90.

Broby: Broby Patienters Självhjälpsförening, Broby. Tel. 44.

Hässleholm: Ordf. John Lundqvist, Västertobog. 7 E. Tel. 134 30.

Klippan: Ordf. Nils Andersson, Nygårdsv. 3. Tel. 114 31.

Kristianstad: Ordf. Emil Jörgensen, Car-dellsg. 1. Tel. 167 86.

Simrishamn: Ordf. Gunnar Petersson, Fredsdalsg. 2 A. Tel. 46.

KRONOBERGS LÄN

Hjärt- och Lungsjukas Förening i Kronobergs län, Pär Lagerkvists Väg 3 A, Värjö. Korr. Stig Karlsson, Ålsborg, Helgevärma. Tel. Värjö 0470/601 07.

MALMÖHUS LÄN

Centralorg. för Hjärt- och Lungsjuka i Malmöhus län, Kamrerg. 3, Malmö C. Tel. 040/97 53 44. Ordf. Bengt Jarnhäll, Parkg. 11, Trelleborg. Tel. arb. 0410/150 00.

Hälsingborg: Hövidsmansg. 4. Tel. 108 43.

Ordf. Kurt Nilsson, Tranamansg. 10. Tel. 042/131 57.

Patientföreningen, Kungshults Sanat., Hälsingborg. Tel. 199 60.

Höganäs: Korr. Anna Bengtsson, Kolg. 5.

Landskrona: Midhemsv. 31. Ordf. Evert Mathiasson, Hantverksg. 42 A. Tel. 0418/131 46.

Lund: S. Stationen, S. Esplanaden. Tel. 0412/149 90. Ordf. Gunnar Karlsson, Dag Hammarskjölds Väg 5 C. Tel. 0412/192 58.

Patientföreningen, Lungklinik, Avd. C. Korr. Birgitta Möller, Parkv. 7 B, Lund.

Malmö: Almbäcksg. 2 B. Tel. 040/157 95.

Ordf. Eric Pålsson, Jespersg. 13, Malmö S. Tel. 040/882 81.

Pat.-fören. Gagn och Glädje, Lungklinik, Malmö. Tel. 040/800 00.

Orup: Pat.-fören. Nyttä och Trevnad, Orupssanatoriet. Tel. 0413/252 81.
Skurup: Ordf. Anders Edbåge, Tegelladan, Slimmingeby. Tel. 0411/460 32.
Trelleborg: Ordf. Bengt Jarnhäll, Parkg. 11. Tel. 0410/131 98.
Ystad: Ungdomsgården, Piparegränd. Ordf. Per-Erik Olsson, Hälsobacken 2 b.

NORRBOTTENS LÄN

Norrbottnens Centralorg. för Hjärt- och Lungsjuka. Ordf. Bror Ek, Stationsg. 24 B, Luleå. Tel. 152 38.
Kalix: Ordf. Aron Johansson, Box 182, Sangis. Tel. 70.
Luleå: Ordf. Bror Ek, Stationsg. 24 B, Luleå. Tel. 152 38.
Piteå: Ordf. Henry Lindkvist, Box 426, Ängesvik. Tel. Piteå 341 91.
Sandträsk: Patientföreningen, Sandträsk Sanatorium. Tel. Boden 500 87.

SKARABORGS LÄN

Stora Ekebergs Patient- och Konvalescentförening. Ordf. Bertil Thim, Orren 3, Järpås. Tel. Järpås 168.

STOCKHOLMS STAD

Centralstyrelsen för Hjärt- och Lungsjuka i Stockholm, Majorsg. 12 I, Stockholm Ö. Tel. 08/61 04 14 och 61 05 95.
Ordf. Eskil Hedkvist, Igeldammsg. 36, Stockholm K. Tel. 08/37 06 80.
Fhlis, Majorsg. 12, I. Ordf. Lennart Åkerström, Knypplerskev. 23, II, Bromma. Tel. 08/26 40 68.
S:t Görans Patientförening. Ordf. Bertil Hammarlund, Smedsbacksg. 9, Stockholm NO. Tel. 08/67 87 25.
Uttran: Söderby Patientförening, Uttran 2. Tel. 0753/309 20.
Hedemora: Tjárnans Patientförening.

STOCKHOLMS LÄN

Konvalescentföreningen för Hjärt- och Lungsjuka i Stockholms län, Alg. 3, Solna. Tel. 08/27 81 13. Ordf. Tord Axelsson, Nordstjärneg. 1 B, Solna. Tel. 08/27 77 67.
Uttran: Patienternas Understödsförening, Länssanatoriet, Uttran. Tel. 0753/304 83.

SÖDERMANLANDS LÄN

Centralorg. för Hjärt- och Lungsjuka i Södermanlands län. Ordf. Erik Norgren, Juniv. 7, Eskilstuna. Tel. 016/521 72.
Eskilstuna: Ordf. Erik Norgren, Juniv. 7, Eskilstuna. Tel. 016/521 72.
Lungkliniken Pat.-fören. Ordf. Arne Lundh, Stenkvistav. 9, Eskilstuna 3. Tel. 016/390 18.
Katrineholm: Ordf. Börje Hedlund, Bieväg. 8 B.
Nyköping: Ordf. Helge Eriksson, Fruängsg. 10. Tel. 0155/190 55.
UPPSALA LÄN
Uppsala Läns Centralorg. för Hjärt- och Lungsjuka. Ordf. Bengt Johansson, Karlsrog. 86 A, Uppsala. Tel. 018/372 89.
Enköping: Ordf. Bo Berg, Sämskarbog. 9.
Uppsala: Korr. Mary Schelin, Gröna Gatan 23 C. Tel. 018/498 56.
Patientfören. vid Lungkliniken, avd. 41, Uppsala. Tel. 018/392 00.
Älvkarleby: Ordf. J. V. Raak, Ringv. 11, Skutskär.

VÄRMLANDS LÄN

Centralorg. för Hjärt- och Lungsjuka i Värmlands län. Ordf. Åke Aspling, Lovisebergsv. 1 C, Hagfors. Tel. 0563/121 82.
Arvika: Ordf. Verner Augustsson, Stålsberga. Pat.-fören. Enighet, Lungkliniken, Arvika. Tel. 131 00.
Hagfors: Ordf. Åke Aspling, Lovisebergsväg. 1 C. Tel. 0563/121 82.
Karlstad: Ordf. Nils Perner, Malmorgsgat. 9.
Kristinehamn: Ordf. Alma Hellström, Högåsg. 12.
Säffle: Ordf. Fridolf Skoglund, Postfack 43. Tel. V. Nolby 63.

VÄSTERBOTTENS LÄN

Västerbottens Läns Hjärt- och Lungsjukas Centralförening. Ordf. Harald Holm, Box 1836, Holmsund. Tel. Umeå 404 23.
Byske: Ordf. Erling Lundsten, Åbyn, Brännfors. Tel. Brännfors 80.
Hällnäs: Patientföreningen, Hällnäs 2. Tel. 500.

Lycksele: Bången, Box 375. Ordf. Arne Årebrand, Box 2014. Tel. 433.
Tärna: Ordf. Bernhard Karlsson, Ström, Joeström.
Umeå: Ordf. Bror Palm, Bryggarg. 45 A, Teg.

VÄSTERNORRLANDS LÄN

Västerorrlands Lungsjukas Centralförening. Ordf. Alex Andersson, Stornäset, Alnö.
Ljungaverk: Ordf. Helmer Frosth, Box 513. Tel. Johannisberg 297 A.
Sundsvall: Skolhusallén 23. Tel. 060/569 15. Ordf. Ossian Gustavsson, Västra väg. 16. Tel. 060/550 16.
Patienternas Understödsförening, Sanatoriet, Sundsvall.
Örnsköldsvik: Högbergsg. 9, I. Tel. 143 61. Ordf. Gunnar Nyberg, Box 1321, Gullängen. Tel. Ö-vik 197 81.
Föreningen Nyttä och Nöje, Box 129, Örnsköldsvik.
Österås: Patientföreningen, Österåsens Sanatorium. Tel. Sollefteå 230 90.

VÄSTMANLANDS LÄN

Centralorg. för Hjärt- och Lungsjuka i Västmanlands län, Haga parkg. 5, Västerås. Tel. 021/420 33. Ordf. K. A. Berglund, Gulporeg. 13 A, Västerås. Tel. 021/197 31.
Fagersta: Ordf. Lennart Svahn, Floraväg. 11 D.
Köping: Marieborgsv. 9. Tel. 0221/103 11. Ordf. Rune Degerman, Pungbov. 24.
Västerås: Aros, Haga Parkg. 5. Tel. 021/420 33. Ordf. Bertil Alvebris, Tråddragarg. 27 D. Tel. 021/463 33.
Patienternas Understödsförening, Sanatoriet, Västerås. Tel. 021/371 00.

ÄLVSBOGERS LÄN

SÄLKO, Postfack 216, Borås. Ordf. Herbert Åhlqvist, Akvilejagången 31, Borås.
Borås: Pat.-fören. Skogsblomman, Västeråsens Sanatorium. Korr. Kjell Börjeson, Vindelg. 38 A, Borås.
Kinna: Ordf. Anna Sandell, Fack 78, Kinna. Tel. 0320/105 36.
Åsunden: Patienternas Understödsförening, Sjö-Gunnarsbo Sanatorium.

ÖREBRO LÄN

Örebro Läns Centralorg. för Hjärt- och Lungsjuka, Hj. Bergmans Väg 30, Korr. Torsten Lokander, Letälvsv. 5 G, Degerfors.
Garphyttan: Patientföreningen, Sanatoriet. Tel. 019/19 80 20.
Karlskoga: Timmermansv. 5. Tel. 0586/370 78. Ordf. Gunnar Andersson, Vallmov. 4. Tel. 0586/348 80.
Örebro: Postfack 378. Ordf. Charles Andersson, Stenhuggarev. 11. Tel. 019/12 38 79.

ÖSTERGÖTLANDS LÄN

Centralorg. för Hjärt- och Lungsjuka i Östergötland, Box 101, Linköping. Tel. 013/244 40. Ordf. Gustav Somdahl, Garvareg. 12, Linköping. Tel. 013/213 50.
Kolmårdssanatoriet: Kolmårdspatienternas Intresseförening. Tel. 011/914 00.
Linköping: Korr. Karl Gustav Malm, Götgat. 25. Tel. 013/320 87.
Norrköping: Skolg. 3. Tel. 011/230 19. Ordf. Sven Lönnkvist, Doraberg V. 41. Tel. 011/264 15.

Arbetsterapi och Hobbymaterial

Pärlor av trä, glas, kristall och metall.
Indiska Ädelstenar till halsband och armband.
Brasiliansk Onyx till hängsmycken, örhängen, nyckelringar och halsband.
Silvertråd i olika former och dimensioner.
Rundböjtänger för trådarbeten.
Halsbandslås i olika utföranden 1—5 rader.
Sadeltjord såväl mönstrad som enfärgad i 22 färger.
Väskhandtag i pärlbambu och rotting.
Pappstommar och Silkebast för bastflätning.
Skins och läder för alla ändamål.
Arbetsatser i rikhaltig sortering.

Begär prislister och prover. Vi sända gärna påseendesändningar på öppet köp

Firma SUNE ENGLUND, Örebro

Klostergatan 18 III
Tel. 019/12 09 14 - 12 10 95

KONSTSÖM för ARBETSTERAPI

Komponerad av Ilse Roempke

Begär katalog från

Gamlestads Konsthantverk

Anders Mattssonsgatan 30
GÖTEBORG N — Telefon 26 36 45

Keramik som terapi och hobby

UGNAR, DREJSKIVOR m. m.
Rikhaltigt lager av
GLASYRER, FÄRGER, OXIDER,
LEROR, UGNSTILLBEHÖR etc.

EXPORT & IMPORT

AB KERAMIK

Tel. 010/10 71 17
Box 7283
STOCKHOLM 7

Lundin & Lindberg

Tel. 313 64 Väduren 21 Tel. 313 64
ESKILSTUNA

GEFLE METALLGJUTERI

SVEN G. DAHLQVIST

Upplandsgat. 9, Box 251 Telefon 144 99
GÄVLE

Utför metallgjutgods i alla rödgodslegeringar i styckevikter upp till 600 kg.
Lagerbussningar alltid i lager.

BEGÄR OFFERT

REVIGÖR ger god vigör

Känner Ni Er trött och håglös? Orsaken kan vara brist på någon av vitaminerna. Då hjälper REVIGÖR, som har alla 17 olika vitaminämnen i bästa lösliga form: A 16700, B1 2800, D2 2000 IE, B2 7,5, B6 6, pp-fakt. nic. a. 120, nicotylamid 60, calc. pant. 30, kolinbitartr. 600, C 400, inosit 125, E5, H 1,5, K3 10, PAB 1,5, U 5,5 mg och B12 12,5 γ/100 g.

Bli pigg och "uppåt" pröva REVIGÖR redan idag

Receptfritt på apotek samt i hälsokostaffärer

AB Carls-Bergh Biokemisk och Farmaceutisk Fabrik
Göteborg 47

RESTPARTI RYABOTTNAR

Storlek 60 × 90 cm kr 13:50
80 × 130 " " 25:—
100 × 175 " " 38:—

Metervara, 120 cm bred kr 23:50/m
" 160 " " " 24:—/m

Bottnarna är vävda i prima lin samt ylleinslag

RYAKUDDE 35 × 40 cm kr 3:37 pr st.

RETURRÄTT

Frakt tillkommer - Rejäl behandling

FABRIKERNAS GARNLAGER

Pixbovägen, Mölndal
Tel. Göteborg 27 81 85-86
(Obs! Ändrad adress!)

GYNNA
SVENSK
INDUSTRI

BORAS EXPORTAFFÄR

Köpare till

Järn- o. Metallskrot samt Textilavfall

Kräkeredsvägen 6 — Telefon 156 20

— BORAS —

SOLSTICKAN

HJÄLP BARNEN
TILL *kälsa*
KÖP SOLSTICKAN

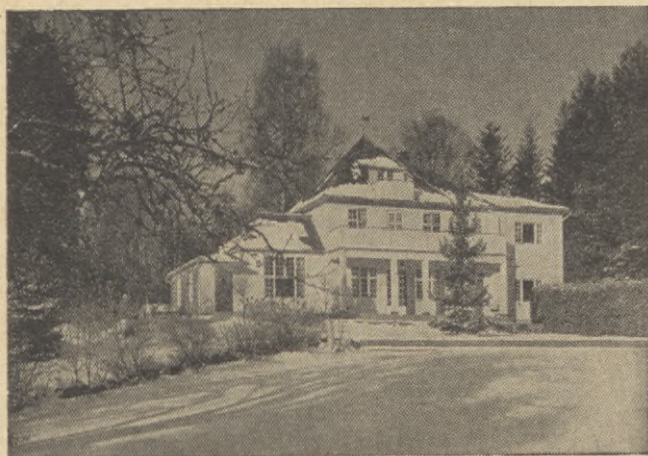
GOTT NYTT ÅR

tillönskas av
STOCKHOLM

Harald Anderssons
Herrkonfektions AB
Kungsgatan 51

Vård på konvalescenthem ger

Rekreation ● Vila

Vinter ● Sommar

- KONVALESCENTHEMMET ALSBORG, HELGEVÄRMA
Telefon: Växjö 0470/601 07 (Kronobergs län)
Plats för 14 gäster
- FJÄLLFARARGÄRDENS KONVALESCENTHEM,
UNDERSÅKER (Jämtlands län)
Telefon: Undersåker 11 — Plats för 24 gäster
- KONVALESCENTHEMMET BJÖRKEFORS,
EDSBJÖRKE (Värmlands län)
Telefon: Sunne 0565/271 65 — Plats för 26 gäster
- FRITIDSGÅRDEN RAMNÄS, Postfack 42, TORUP
Telefon: Torup 138 (Hallands län)
Plats för 20 gäster
- KONVALESCENTHEMMET ÅSEN, ÅSLJUNGA
Telefon: Klippan 600 09 (Kristianstads län)
Plats för 20 gäster
- LÄNGASJÖNS SEMESTERHEM, ASARUM
(öppet under sommarsäsong) (Blekinge län)
Telefon: Södra Hoka 11 — Vintertid Karlshamn 0454/11566
Plats för 22 gäster
- SVANHOLMENS VILOHEM, SVANSHALS, OSBY
(öppet under sommarsäsong) (Malmöhus län)
Telefon: 0479/117 14 — Exp.: Kamrergatan 3, MALMÖ C
Telefon: 040/97 53 44 — Plats för 27 gäster

Förfrågan om plats

göres av sanatoriepatient hos sanatoriets kurator och för den som ej vistas på sanatorium hos dispensären eller genom Riksförbundet för Hjärt- och Lungsjukas lokalföreningar

Eftervård ● Förebyggande vård

i avkopplande miljö och natursköna trakter